

बुद्ध-धर्मया

मूलंपु

(दान, शील व भावना)

Dhamma Digital

मिक्षु प्रज्ञारश्मि

बुद्ध-धर्मया मूलपु

(दान शील व भावना)

भिक्षु प्रज्ञारश्मि

गण महाविहार
कान्तिपुर ।

पिकाःह

भिक्षु प्रज्ञारश्मि

गण महाविहार, कान्तिपुर ।

व्याकरण अधिकार लेखकया

बुद्ध सम्बत २५०८
नेपाल सम्बत १०८६

मू १।

विक्रम सम्बत २०२१
ईसवी सम्बत् १९६५

ह्यापांगु संस्करण १०००

थाःह

हिमालय प्रेस,

अंबहाल, कान्तिपुर ।

इन्द्र इति

पूर्वाचरिय, ब्रम्ह व अनन्त गुण-निधि
जिमि स्वर्गीय मां बालकुमारी व
अबु बुद्धिराजया निर्वाण कामना यासे
समर्पण यानागु जुल ।

—भिक्षु प्रज्ञारश्मि

Dhamma.Digital

निगू शब्द

लेखक

दान, शील व भावना बुद्ध-धर्मया मू-ल्लैपु खः । दानं बुद्ध-धम पलाः छिकी, शीलं आचरण यायेगु स्यनी, अले भावनां धर्मया परिपूर्णाताय् थ्यंका वी । दान, शील व भावना उकि वैज्ञानिक कथं वा क्रमबद्ध कथं बुद्ध-धर्मो वनेगु, च्वनेगु व थ्यंकेगु ल्लैपु खः । भव संसारया दुःखया कारण लोभ, द्वेष व मोह खः । अले थुपि दुःख मदयेकेत दान, शील व भावना हे थ्वया उपाय खः । धया तःगु दु, “दानेन लोभ नासायो, सीलेन दोष नासकं, भानेन मोह नासायो” दानं लोभ मदया वनी, शीलं द्वेष मदया वनी, समाधि मोह मदया वनी ।

बुद्धं न्ह्याथेजाःम्ह श्रद्धालुयात नं दानं खँ छुना यंका भावना य प्रज्ञां खँ पवःचायेका निर्वाणिया खँ उपदेश बिया बिज्याइ । थ्व प्रथा थाः तकं भुक्तानुमोदन धका भोजनोपरान्त बौद्ध देशे दनि । नेपाले नं आपालं थ्व खँया चर्चा जू । तर न्यनागु खँ तोमफिक लुमंकेत सफू

मदया च्वंगु छगू तःधंगु अभावथें जुयाच्वंगु खः । ध्व हे अभाव पूर्ति यायेगु कुतले ध्व सफू प्रकाशित जुयाच्वन ।

खतु, ध्व सफू तःसकं हे संक्षिप्तं भिक्षु धर्मरक्षितयागु 'बुद्धधर्म' के उपदेश' सफुति 'दान'या, अले 'विशुद्धि मार्ग' सफुति 'शील' व 'भावना' खँ संकलित व अनुदित यानागु खः । भगवान बुद्धया धर्म 'विभज्जवादी' धर्म खः । स्वयं स्वया छुटे छुटे याना स्वये फयेके माःगु ध्व धर्म खः । उकिं धर्म प्रेमी श्रद्धालुपिसं बुद्ध-धर्म खंकेत सीकेत अध्ययन हे बांलाक याये फयेके माःगु जुया च्वन । उकिं दान, शील व भावना श्रद्धालु उपासक उपासिकापिन्त आपालं उपयोगी जुइ धयागु विचारं ध्व सफू उल्लेख यानागु जुल । ब्याक्क खँ विशेष पुवंक सीकेत नं उकिं जि अभिधर्म व विशुद्धि मार्ग आदि सफू स्वयेगु अनुरोध याये ।

अन्तस सफू पिकायेत सहयोग व्युपि यलया अनागारिका अनासवा, हेरामाया, देवीमाया, हेरादेवी, इन्द्रमाया, रत्नमाया, तीर्थकुमारी, बद्रिमाया, नरेन्द्रलक्ष्मी; येँया रत्नमाया गुरुमां, हेरामाया, हरिमाया, चिनीमाया, चैत्यमाया; बूटबलया वेगमती; तानसेया श्रीलक्ष्मी; भोजपुरया जगतकुमारी, बुद्धलक्ष्मी, जयकुमारी सकसितं जिगु हादिक धन्यवाद दु । आशा याना, मेमेपिं श्रद्धालु उपासक उपासिकापिसं नं थये हे धर्म ग्रन्थादि प्रकाशित यायेत श्रद्धा तयावं च्वनी । हानं सफू संपादन यायेगुली सल्लाह साहुति बिया माःकथं सफूया संशोधन नं याना व्युगुली आयुष्मान सुदर्शन प्रति थःगु कृतज्ञता प्रकाश याना जि आभारी नं जुया च्वने ।

१२ माघ १०२१

गण महाविहार

कान्तिपुर

—भिक्षु प्रज्ञारश्मि

लिसा

भगवान बुद्धया उपदेश पीन्यादँ वसपोलं देशना याना बिज्यागु सन्देशयात धाइ । व पीन्यादँया सन्देश मध्ये थौं प्रामाणिक कथं ल्यना च्वंगु बौद्ध बाङ्मय त्रिपिटक खः । अले त्रिपिटकया ज्या हे सूत्रं थुइका, विनयं चिना, अभिधर्मं समर्थं बिया क्लेश अय यायेगु खः । थ्व हे ज्यायात थूगु हानं दुग्यगु मेगु नं स्वंगू शब्दे धाःसा दान, शील व भावना धका धाये फु ।

दानं त्याग व उदारता नुगले अना बी । अले थुकिं बुद्धि व हृदयया संकोचता तंका चेतन जागृत जुइव शीलं प्राणी मात्रयात थःम्हं केपुया काये फइ । थ्व हे गहन पवित्रतां जाःगु बुद्धि व नुगलं संसारयागु कारण खनी, थःत खनी । जन्म, जरा, व्याधि व मरणं मुक्ति प्राप्त याइ ।

प्रस्तुत सफू थ्व हे दान, शील व भावना विषयया सफू खः । दान, शील व भावनायात थुइकेत अलग अलग संक्षिप्त संक्षिप्त कथं उखें थुखें सफुती च्वंगु मुना व अनुवाद यान तःगु अले माः माः थाय् खें स्वाकेत लिसंथ थः पाखें नं शब्द तइ तःगु बांला जू । उकिं आशा याना, उपासक उपासिकारिपिनि पाखें व नेपाल भाषा माध्यमं क्रमवद्ध कथं बुद्धया उपदेश सीके थुइकेगु इच्छापिनि पाखें पूज्य प्रज्ञारश्मि भन्तेयागु थ्व सफूया स्वागत जुइ ।

१६ माघ २०२१

गण महाविहार

—भिक्षु सुदर्शन

दान

दान सुयात बीगु ?

थथे जि न्यना, छगू समये भगवान राजगृहे च्वंगु गृद्धकूट पर्वते विहार याना विज्याबले माघ मानव गन भगवान विज्याना च्वन, अन धन । वना भगवानयात संबोधन याना (नतुया) छखे फेतुत । अले छखे फेतूम्ह माघ मानवं भगवानयाके न्यन—

‘ हे गौतम, जि दायक खः, दानपति खः, वदान्य (फोने बहःम्ह) खः, त्यागी खः । जि धर्मया नाप नापं भोग मातु माला च्वना । धर्मया नापं भोग याना धर्म दुगु धन धर्म पूर्वकं छम्हसित नं बिया च्वना, निम्हसित नं बिया च्वना, स्वम्ह, प्यम्ह, न्याम्ह, भिम्ह, सच्छिम्ह, सलंसःम्ह, द्रलंद्रःम्हसित नं बिया च्वना, । हे गौतम, थुकथं दान याना यज्ञ याना जि छु आपालं पुण्य मुना च्वनागु दु ला ?

‘ मानव, छं उगु कथं दान याना आपालं पुण्य याना च्वन । मानव, गुम्ह दायक खः, दानपति खः, वदान्य खः, उम्हसिनं आपालंसित बिया आपालं दान पुण्य याना च्वन । ’

थथे आज्ञा जुइवं माघ मानवं भगवानयाके गाथां न्यन—

“ गौतम, छलपोल छं तोता काषाय वलंतं पुना विज्याकम्ह खः, उकिं छलपोलयाके न्यना च्वना, गुम्ह गृहस्थ दानपति खः, याचकपिसं याचना याये बहःम्ह जू, धर्म यःम्ह खः,

हानं पुण्यया इच्छां मेपित नयेगु त्वनेगु विया च्वनीम्ह खः,
वं गुगु पात्रे दान बीव वयात उत्तम फल दइ ? ”

“ गुम्ह गृहस्थ दानपति खः, याचनीय खः, पुण्यया
इच्छुक खः, वं, पुण्ययात खंका नयेगु त्वनेगु दान बीगु
जूसा दान काये वहःम्हसिगु आराधना (सेवा) यायेमाः ।

“ गुम्ह ब्राम्हणं पुण्यया इच्छा याना दान बी, वं संसारे
आशक्त मजूसे चाःहिला च्वंपि, याये माःगु ज्या मंतपि,
अकिंचन संयमी व निर्वाण लाये धुंकूपित ईः व्यः स्वया
दान बीमाः (हवन साम्रागी बीमाः) । गुपि फुक्क संयोजन
व बन्धनं मुक्त हानं दान्त, निपुण, निष्पाप व आशा-मुक्त,
इमित हे ई-अयः स्वया दान बीमाः ।

“ गुम्ह ब्राम्हणं पुण्ययात खंका दान बी, वं राग, द्वेष
व मोह मदुम्ह, क्षीणाश्रव (मल रहित) जुइ धुंकुम्ह व
ब्रम्हचर्य पूर्णहयात ईः व्यः स्वया दान व्यु । गुम्हसिके
माया तथा मान मदु, लोभ मदु, ममता मदु व आशा
मदु, वयात ईः व्यः स्वया दान व्यु । गुम्ह तृष्णाय चंचल
मजू, तथा गुम्ह संसार सागरे ममत्व मतसे चाहिला च्वन,
गुम्हसिनं लोक प्रति भतिचा हे तृष्णा मयाः, गुम्ह थव
लोक व परलोक दु मदु (भवाभव) बांलाक हे मुक्त, गुम्ह-
सिनं काम भोगयात तोता छे वांछ्या चाहिला च्वन, गुम्ह
संयतात्मा हानं वाणथे तःप्यं, गुम्ह स्मृतिमान राग रहित,
क्रोप-शून्य जुइ, गुम्ह सिनालि हानं थन भवे जन्म काये
माली मखु, गुम्ह जन्म मरणं बांलाकं हे मुक्त, सम्पूर्ण
सन्देहं विमुक्त, गुम्ह थःगु द्वीप थः हे जुया संसारे विहारः

याना च्वन्, गुम्ह अकिंचन, गुम्ह दुःखं मुक्त, गुम्हसिनं
 गथे खः अथे हे खंका थ्व हे अन्तिम जन्म खः हानं
 जन्म जुइ माली मखुत धका स्यू, गुम्ह ज्ञानी, ध्यानी
 स्मृतिवान् सम्बोधि प्राप्त व बहुजनया निंति शरण खः,
 उम्हसित ईः व्यः स्वया दान, वीमाः ।

“ भगवान्, जिगु न्ह्यसः धात्थे हे सार्थक जुल । जित
 छपिसं दक्षिणा (दान) काये बहःम्ह व्यक्ति क्यना विज्यात ।
 छलपोलं हे थ्व विषये गथे खः, अथे स्यू— छलपोलं हे
 थ्व धर्म अथे धका स्यू । ”

२

“ भन्ते, दान सुयात वीमाः ? ”

“ महाराज, गुम्हसित बीबले चित्त प्रसन्न जुइ वयात
 वीमाः । ”

“ भन्ते, सुयात दान व्यूसा महत्फल दइ ? ”

“ महाराज, शीलवान् (सचरित्र) म्हायात दान बीगु
 हे महत्फल जुइ, दुःशीलपित वीगुया जुइ मखु । महाराज,
 जिं छिके हे न्यने, गथे थः मती वन, अथे हे लिसः
 वीगु । महाराज, यदि थन लडाईं शुरु जूसा छु महाराजं
 सुं मसः मस्यूम्ह, ग्याफराम्ह, थः जक छुं मजुइक बिम्युं
 वनीम्ह क्षत्रिय राजकुमारयात तये ला ? वयागु पाखें थःगु
 ज्या जुइ ला ? अजाम्ह मनू छित जा ग्गु ? ”

“ भन्ते, अजाम्ह मनूया पाखें जिगु ज्या जुइ मखु ।
 अजाम्ह मनू जित स्वाः । ”

“ यदि अजाम्ह हे अशिक्षितम्ह ब्राम्हण कुमार बल, वैश्य कुमार बल, शुद्र कुमार बल धाःसा ? ”

“ भन्ते, जित अजापिं मनूत हे माःगु मडु । ”

“ थुकथं हे महाराज, न्यागु हे कुलं गृहस्थाश्रम तोता प्रब्रज्या जुम्ह थजुइमा गुम्ह न्यागू दोष मडुम्ह जुइ हानं न्यागू गुण दुम्ह जुइ, उम्हसित वीगु दान हे महत्फल जुइ । थव न्यागू दोष छु छु ? थव खः— (१) कामच्छन्द (इच्छा), (२) व्यापाद (द्रोह), (३) स्त्यानमृद्ध (शरीर व मनया आलस्य), (४) औद्धत्यकौकृत्य (चंचलता व संकोच), (५) विचिकिच्छा (सन्देह) । थव न्यागू दोषं गुम्ह रहितम्ह जुइ, उम्हसित वियागु दान महत्फल जुइ । ”

थुकथं हे छु छु न्यागू गुणं युक्तम्ह जुइमाः ? व न्यागू गुण खः— (१) अशैक्ष्य—(गुगु सीके माःगु खः सीके धुकूम्ह) शील—स्कन्ध, अशैक्ष्य—समाधि—स्कन्ध, अशैक्ष्य—विमुक्ति—स्कन्ध, व अशैक्ष्य—विमुक्ति—ज्ञान दर्शन । थव न्यागू गुण ज्ञानं युक्तम्हसित वीगु दान महत्फल जुइ । ”

भगवानं थथे धया विज्याना हानं थथे आज्ञा जुया विज्यात—

“ गुम्ह व्यक्ति संग्रामे वनेत शुरवीर जुइ, उम्हसित हे जुजुं लहिना तइ, ग्याफरम्हसित लही मखु । वथे हे गुपिं क्षमा व विनम्र धर्मे प्रतिष्ठित जुइ इपिं आर्य वृत्ति मेधावीपित नीच कुलम्ह जूसां पूजा यायेमाः ।

“ रमणीय आश्रम दयेका सकी बहुश्रुतज्ञयात ति । पुखू, तुं,

(५)

दुर्ग आदि दयेकि । अन्न, पान, वस्त्र, शयनाशन अले नयेगु वस्तु द्वारा प्रसन्नचित्तं ऋजुभूतपित दान व्यु । ”

३

‘ भन्ते, संसारे गुलि व्यक्तिपि दक्षिणा (दान) बी योग्य जू ? गुलिसित दान बीमाः ? ’

‘ गृहपति, संसारे निम्ह व्यक्तिपित दान बी योग्य । (१) शैक्ष्य (अर्हत् पदे मध्यनि तर श्रोतापन्न, समृदागामी, अनागामी तथा अर्हत् मार्गे वना च्वंपि) अले (२) अशैक्ष्य (अर्हत् मार्गे थ्यंपि) । गृहपति थुपि निगू प्रकारया व्यक्तिपित दक्षिणा बी योग्य । थुमित दान बीमाः । ’

४

बुँया दोष घाँय हे खः, मनूतये दोष राग, द्वेष व मोह खः । उकिं (घाँय मदुगु वालि बांलाइथे) थुपि दोषं रहितपि व्यक्तिपित दान बीगुलि फल आपालं बांलाइ व भिनी ।

च्यागू गुणं युक्तगु दान महत्फल जुइ

‘ भिक्षुपि, च्यागू दोषं युक्तगु बुईं वा पित धाःसा आपाः अन्न सइ मखु, न त आपाः स्वाद हे दइ । छु छु च्यागू ? भिक्षुपि, गुगु बुँ थथ्याः कथ्याः जुइ, लवहँचा जक दुगु जुइ, घोनें घोने जक ज्या याःगु जुइ, बांलाक क्वथ्यंक बुँ मपाःगु जुइ, लःया अनुकूल मदुगु जुइ, लः अपो जुल धका लः पिच्चये मज्यूगु जुइ, स्यार सम्भार मगाःगु जुइ । भिक्षुपि, थुगु हे कथं च्यागू दोषं युक्तपि श्रमण ब्राम्हणपित

दान वीबले नं आपालं फल दुगु जुइ फइ मखु । छु छु च्यागू दोष ? गुपिं श्रमण ब्राह्मणपि मिथ्यादृष्टि जुइ, मिथ्या संकलपी, मिथ्या वादी, मिथ्या कर्मी, मिथ्या आजीवि, मिथ्या व्यायामि, मिथ्या स्मृतिवादी व मिथ्या समाधिपि जुइ, भिक्षुपिं उपिं श्रमण ब्राह्मणपित दान बिल धाःसा तःथंगु फल दइ मखु ।

‘भिक्षुपिं, थ्व च्यागू गुणं युक्तगु वुईं वा पित धाःसा आपालं फल सइ । रसं युक्तगु नं फल सइ । छु छु च्यागू गुण ? थन भिक्षुपिं, गुगु वुं थथ्याः क्वथ्याः जुइ मखु, ल्वहँचा जकगु जुइ मखु, द्योनें जक ज्या याना तःगु जुइ मखु, भासा लंक ज्या याःगु जुइ, लः वये ज्याद्धिगु थाय् जुइ, लः पिने पिच्छयेत नं ज्याद्धिगु जुइ, धलं लाःगु जुइ, उलि हे विचाः सचाः नं गाःगु जुइ । थुगु प्रकारं हे भिक्षुपिं, च्यागू गुणं युक्तपिं श्रमण ब्राह्मणपित दान बिल धाःसा आपालं फल लाइ । छु छु च्यागू गुण ? भिक्षुपिं, गुम्ह श्रमण-ब्राह्मण सम्यक् दृष्टिम्ह जुइ, सम्यक्-संकलपी, सम्यक् वाची, सम्यक् कर्मान्तम्ह, सम्यक् आजीवि, सम्यक् व्यायामि, सम्यक् स्मृतिवादी व सम्यक् समाधिम्ह जुइ, उम्ह श्रमण वा ब्राह्मणयात दान वीबले आपालं फल लाइ ।’ ×

सत्कार पूर्वक दान वीमाः

“ गृहपति, छु छं थःगु छें दान बिया च्वना ला ? ”

“ भन्ते, जिं थःगु छें दान बिया च्वना, जिं छुचुंमरि, जाकिचुं मरि, जा तरकारि दान बिया च्वना । ”

× अंगुत्तर निकाय ८, ४, ४.

“ गृहपति, लुं गुगु मसाःगु वा साःगु भोजन दान यायेबले सत्कार पूर्वक दान मबिल धाःसा अथवा मभिगु मती तथा बिल धाःसां, थःगु लहातं मव्यूसे वांछया बिल धाःसा, दानया महत्व मसीकूसे दान बिल धाःसां उगु दानया फल तःधनी मखु। अले दान व्यूह व्यक्तियात सीधुंका नये-त्वने-ती यायेत थम्हं धयाथें सल, रथ आदि भोग विलाशया न्यागू भोग-सुख दइ मखु। वया गुपिं काय् म्हाय् दास-दासीपिं दःसां वयात वं धयाथें ज्या याना वीपिं जुइ मखु, वा धयाखं मन्यंपिं जुइ। हानं गृहपति, गुम्हसिनं मसाःगु जुइमा वा साःगु जुइमा दान वीबले सत्कार पूर्वक दान बिल धाःसा, “ सहत्थं दानं देति ” धाःथें स्वयम् थःगु लहातं लवलहाना दान बिल धाःसा, अथवा तापाकं वांछया मव्यूसे सत्कार पूर्वक दान बिल धाःसा व गन गन जन्म जुइ अन अन उगु दानया फलं नये त्वने दया सुख पूर्वक दिं हने दयू। हानं वयात न्यागू भोग सुख नंदयू। वया थः जहान काय्-म्हाय्पिसं नं वयागु खं न्यनी, वयागु वचंयात पाले याइ। गृहपति, छाय्धाःसा वं सत्कार पूर्वक दान यात।

“ न्हापा छगू समय वेलाम्ह धयाम्ह त्राम्हेण छम्ह दु। वं महादान यात। चेप्यद्वः प्रमाणं लुंया देमाय् दां तथा बिल, चेप्यद्वः केँयागु देमाय् तथा हीरा दान बिल, चेप्यद्वः लुं छाय्पाः तःगु लासा खाता दान बिल, चेप्यद्वः सल रथ दान बिल, चेप्यद्वः धुँयागु छयंगु व कम्बल दान बिल, चेप्यद्वः सा दान बिल, चेप्यद्वः मिसा मचात मणि मुक्ताहारं छायेपाः दान बिल, चेप्यद्वः लासा साथा रूप वुट्टा थाना तःगु

ज्या याना च्वंगु दान विल, चेप्यद्वः मृगया छयंगुति
 दयेका तःगु आशन दान विल, चेप्यद्वः चन्द्रमाया निखे
 ह्याउंगु सि बांलाका तःगु आशन दान विल, चेप्यद्वः
 रेशमया कम्बल, चेप्यद्व नायूगुकपाचं दयेकागु वस्त्र दान विल।
 थुकथं अन्न पान भव्य कथं दान बीगु सिवे मेगु छु महादान ?
 मानो खुसी बाः वःथं भालपा का। गृहपति, उगु कथंया
 दान बीम्ह सुं मेम्ह वेलाम धयाम्ह ब्राम्हण म्दु। उगु
 कथं महादान याःम्ह वेलाम सुं मेपिं धका मती तये मत्थ।
 उगु समयया वेलाम ब्राम्हण जि हे खः। जि उगु वखते
 थथे महादान बियागु खः।

“तर गृहपति, उगु समये न सुं दान बी योग्यम्ह दुगु
 खः, न अजागु महान दानथं जाःगु दान दान-विशोधन
 हे जुल। गृहपति, वेलाम ब्राम्हणं गुगु दान विल व
 (ब्यूम्हसिया दृष्टि) महान दान खः, तर गुम्हसिनं छम्ह
 सम्यक् दृष्टिम्हयात भोजन छसाः जक दान याइ, व दान
 वेलामया उगु दान सिवे तःधंगु फल दुगु जुइ। हानं गृह-
 पति, सच्छिम्ह दृष्टि सम्पन्नपित भोजन याकेगु सिवे नं छम्ह
 सकृदागामीम्हसित भोजन दान बीगु तःधंगु फल बीगु जुइ।
 सच्छिम्ह सकृदागामीपित भोजन दान बीगु सिवे नं छम्ह
 अनागामीयात भोजन दान बीगु तःधंगु फल बीगु जुइ।
 सच्छिम्ह अनागामीपित भोजन दान बीगु सिवे नं छम्ह
 अर्हत्यात भोजन दान बीगु तःधंगु फल बीगु जुइ। सच्छिम्ह
 अर्हत्पित भोजन दान बीगु सिवे नं छम्ह प्रत्येक बुद्धयात
 भोजन दान बीगु तःधंगु फल बीगु जुइ। वथं हे तथागत
 अर्हत् सम्यक् सम्बुद्धयात हानं वसिवे प्यंगू दिशां वईपि

भिक्षु महा संघया नितिं विहार आदि दयेका प्रसन्न चित्तं
बुद्ध, धर्म व संघ प्रति श्रद्धा तथा त्रिशरण वना (पंचशील)
शिक्षा पालन यायेगु दकले अप्वः फल दायक खः ।”

दानया साक्षात् फल

“ भन्ते, दानया साक्षात् फल क्यना विज्याये फु ला ? ”

“ सिंह, जिं छंके न्यने । छं गथे विचाः वः, अथे हे
लिसः व्यु । सिंह, छम्ह अश्रद्धावान्, नुगः स्याःम्ह ग्याफराम्ह
हानं अने तने खं लहाना जुम्ह व मेम्ह श्रद्धावान्, नुगः
चक्कंम्ह, न्हावले लहाः चक्कंका नुगः यचुका जुम्ह निम्ह व्यक्तिपि
दु । सिंह, थुपिं निम्ह मध्ये अर्हत् सुयात अनुकम्पा तइ ? ”

“ भन्ते, गुम्ह श्रद्धावान् मखु, गुम्हसिगु नुगः चमक्कं,
गुम्ह ग्याफरा, गुम्ह निन्दक खः उम्ह प्रति अर्हत् अनुकम्पा
तइ ला ? वस्पोलं ला उम्हसित अनुकम्पा तइ, गुम्ह श्रद्धा-
वान्, गुम्हसिगु नुगः चक्कं, चित्त प्रसन्न । ”

“ सिंह, आगन्तुक अरहन्त अश्रद्धावान् व्यक्तियाथाय्
वनी लाकि श्रद्धावानयाथाय् वनी ? ”

“ श्रद्धावानयाथाय् वनी, भन्ते ! ”

“ अले सिंह, सुयागु कल्याण कीर्ति-शब्द सकभनं ध्यनी ? ”

“ भन्ते, कल्याण-कीर्ति शब्द वयागु सकभनं न्यना
वनी, गुम्ह श्रद्धा दुम्ह खः ।

“ सिंह, अले गुम्ह क्षत्रिय, ब्राम्हण वैश्य व शूद्र
मध्ये न्हागुं परिषदे निर्भिकता पूर्वक वने फइ ? ”

“ भन्ते, निर्भिकं व हे वने फइ, गुम्ह श्रद्धावान्, गुम्हसिगु

कीर्ति शब्द न्यंकनं न्यना च्वंगु दु । ”

“ सिंह, अले गुम्ह सी धुंका स्वर्ग लोके उत्पन्न जुइ ? ”

“ भन्ते, गुम्ह अश्रद्धावान व गथे सी धुंका स्वर्ग लोके वनी ? शरीर तोते धुंका स्वर्ग लोके ला व वनी, गुम्ह श्रद्धावान खः । ”

“ भन्ते, न्हागु कथं भगवानं दानया साक्षात् फलयो खँ कना विज्यायेमा, तर जिं भगवान प्रति श्रद्धा मतया । छाय्धाःसा जिं नं थथे धका स्यू । भन्ते, जिं दायक खः, दानपति खः, जित अरहन्तपिसं न्हापां निसं अनुकम्पा तः । अरहन्तपिं विज्याइवले न्हापां जिथाय् विज्याइ । छुं ग्रहण याना विज्याइवले न्हापां जिगु दान ग्रहण याना विज्याइ । धर्म-देशना वीवले नं न्हापा लाक जित विया विज्याइ । जिगु कीर्ति न्यंकनं न्यना च्वंगु दु “ सिंह सेनापति दायक खः, संघया सेवक खः । भन्ते जिं दायक खः, दानपति खः । चाहे क्षत्रिय पुचले जुइमा, चाहे ब्राह्मण, वैश्य व श्रमण पुचले जुइमा जिं मग्ग्यासे वना च्वना । भन्ते, भगवानं साक्षात् दानया फल कना विज्यात । तर थन जिं (थुलिं) भगवान प्रति श्रद्धा मतया, छाय्धाःसा थुलि जिं नं स्यू । तर भगवानं गुगु जित आज्ञा जुया विज्यात—

“ सिंह सेनापति, दान वीम्ह सिना वनालि सुगति स्वर्ग-लोके जन्म जुइ । भगवान, जिं थुलि हे जक मस्यू । ”

“ अथे हे खः सिंह, अथे हे खः । दान वीम्ह दानं लिपा सिना वना सुगति स्वर्ग लोके जन्म जू वनी । ” X

X अंगुत्तर निकाय ७. ६. ४

छू हे दानया तःगु कथं फल

“छू भन्ते, धनं छम्ह मनुखं याःगु अजागु हे दान तःधंगु फल दायक मखुगु हानं छम्ह मेम्ह हे मनुखं याःगु अजागु हे दान तःधंगु फल दायकगु जुइ फु ला ?”

“सारिपुत्र, थथे जुइ फु।”

“भन्ते, छू हेतुं, छू प्रत्ययं थथे जुइ ?”

“सारिपुत्र, गुलिसिनं श्रमण ब्राह्मणपित अन्न, वस्त्र, सवारि, माला, गन्ध, विलेपन, शयनाशन, छँ इत्यादि संक्षेप कथं, गुलिसिनं केपुया तःगु चित्तं, गुलिसिनं सन्निधिया अर्थात् ख्वाः स्वया, गुलिसिनं सी धुंका थुकियागु फल दइ धका दान बीगु याइ। सारिपुत्र, मनूतयेसं थथे अने तने भावं दान व्यू कि मव्यू ?”

“व्यू, भन्ते।”

“सारिपुत्र, गुम्हसिनं साक्षेप (इच्छा युक्त) कथं दान बी, व हे दान विया सिना वने धुंका चातुमहाराजादि देवतापि नापं च्वने दइ। हानं उगु कर्म ऋद्धि, यज्ञ व अधिपत्य भोगयाना पुण्य फुइवं कुतुं वये माली। सारिपुत्र, गुम्हसिनं न साक्षेप कथं दान बी, न थःतयःगु भोग वस्तु निरिति हे दान बी, हानं न सिना वने धुंका लिपा भोग याये दइ धका खंका दान बी। गुलिसिनं भिगु विचारं खंका दान बी, गुलिसिनं भिगु विचारयात वास्ता हे मतसे करं धयाथें जक दान बी। गथे न्हापा न्हापा थः मां-वौपिसं याना वःगु धका थिति रीति जक खंका दान मबी मज्यू धका

दान वी । हानं गुलिसिनं वूगु दान व्यूसा छु जुइ, कच्यूगु वा मवूगु दान व्यूसा छु जुइ धयागु विचाः हे मयासें दान वी । न्हापायापिं ऋषिपिसं नं महायज्ञ यात, गथे अट्टक, वामक, वामदेव, विश्वामित्र, यमदग्नि, अङ्गिरा, भारद्वाज, वाशिष्ठ व काश्यप आदि । छुकथं हे दाने भाग इना उपभोग याये धयागु विचारं दान वीपिं दु । जिं थ्व दान बियागुलिं जिगु चित्त प्रसन्न जुइ धयागु सोमनस्स उत्पन्न यायेत जक दान नं वीपिं दु ।

“ सारिपुत्र, गुम्हसिनं साक्षेप कथं दान वी मखु, वं सिना वनालि उपभोग याये धयागु भावनां दान वी मखु, व थुगु दान बिया सिना वनालि ब्रम्ह कायिक देवता नापं (ब्रम्हलोके) जन्म जुइ । उगु हे कथं कर्म, ऋद्धि, यज्ञ, अधिपति याना हानं थन मनुष्य लोके क्वहाँ वये म्वाक अनागामी जुइ । सारिपुत्र, थ्व हे हेतु खः, थ्व हे प्रत्यय खः, गुकिं छम्ह व्यक्तिया दान तःधंगु फल वीगु तःधंगु आनिशंस वीगु मजूसा मेम्ह व्यक्तिया दान तःधंगु फल वीगु, तःधंगु आनिशंस वीगु जुइगु । ” △

दानं हे फुक जुइ

गमणी, जिं थनिं ग्वीछगू कल्प तकया न्हापा लुमंका । छगू अजागु कल्प मखं, गुगु कल्पे सुं छम्हसिनं ल्वःगु भिक्षा दान वी मात्रं व उम्ह उपहुत (नष्ट) जुया वन । वरु गुगु कुल महा धन सम्पन्न, लुँ वहः आपालं दुगु, आपालं वस्तु

△ अंगुत्तर निकाय ५. ६.

उपकरण दुग्, आपालं धन-धान्यं युक्तगु खः, व व्यापकं
 न्हापाया दानया प्रतिफलं जुल, सत्यं जुल, श्रामण्यं जुल।—
 (थथे जि खं)।△

यःगु वस्तुया दान

यःगु वस्तु दान बीम्हयात यःगु वस्तु हे प्राप्त जुइ।
 हानं गुम्हसिनं यःगुलि ऋजुभूत, व्रती, मुक्त व अनुग्रहीत
 बुँथे जाःपि अरहन्तपित थुइका सीका नयेगु त्वनेगु च्वनेगु
 आदि अने तनेगु प्रत्यय दान बी व दातां थः दुस्त्याज्य
 वस्तुयात त्याग यानालि यःगु वस्तु लाभ याइ।△

२

यःगु वस्तु दान बीम्हसित यःगु वस्तु हे दइ। अग्र
 दातायात अग्रता हे दइ। भिगु वस्तुया दातायात भिगु
 (स्थान) हे दइ। तःधंगु वस्तुया दातायात तःधंगु
 (स्थान) हे दइ।

गुम्ह व्यक्ति तःधंगु, भिगु व उत्तम दान याइ, उम्ह व्यक्ति
 गन गन जन्म जुइ अन अन व दीर्घायु जुया यशस्वी जुइ।ॐ

प्यता प्रकारया दक्षिणा विशुद्धि

“ आनन्द, थव प्यंगू प्रकारया दक्षिणा (दान) विशुद्धि
 खः। छु छु प्यंगू (१) आनन्द, गुगुं गुगुं दक्षिणा दायक

△ संयुक्त निकाय ४. ४. ६   △ अनुत्तर निकाय ५. ५. ४

ॐ अनुत्तर निकाय ५. ५. ५.

पाखें शुद्ध जुइ, प्रतिग्राहक (दान काइम्ह) पाखें शुद्ध जुइ मखु । (२) गुगुं गुगुं दक्षिणा प्रतिग्राहक पाखें शुद्ध जुइ, तर दायक पाखें शुद्ध जुइ मखु । (३) आनन्द, गुगुं गुगुं दक्षिणा दायक पाखें नं शुद्ध जुइ मखु, प्रतिग्राहक पाखें नं शुद्ध जुइ मखु, । (४) गुगुं गुगुं दक्षिणा दायक पाखें नं शुद्ध जुइ, प्रतिग्राहक पाखें नं शुद्ध जुइ । आनन्द, गथे दक्षिणा दायक पाखे शुद्ध जुइ, प्रतिग्राहक पाखें शुद्ध जुइ मखु ? आनन्द, गबले दायक शीलवान् तथा पुण्यवान जुइ, प्रतिग्राहक धाःसा दुःशील व पापी जुइ—अले आनन्द दक्षिणा व्युम्ह दाता पाखें शुद्ध जुइ, प्रतिग्राहक पाखें जुइ मखु । आनन्द, गथे दक्षिणा प्रतिग्राहक पाखें परिशुद्ध जुइ, दायक पाखें जुइ मखु ? आनन्द गबले प्रतिग्राहक शीलवान व पुण्यवान जुइ तर दान वीम्ह दुःशील व पापी जुइ—अबले आनन्द, दक्षिणा प्रतिग्राहक पाखें शुद्ध जुइ, दायक पाखें जुइ मखु । आनन्द, अबले दक्षिणा दायक पाखें नं परिशुद्ध जुइ मखु, प्रतिग्राहक पाखें नं परिशुद्ध जुइ मखु, गबले दायक दुःशील व पापी जुइ, ग्राहक नं दुःशील व पापी जुइ । आनन्द, अबले दक्षिणा दायक पाखें नं शुद्ध जुइ, प्रतिग्राहक पाखें नं परिशुद्ध जुइ, गबले दायक शीलवान् व पुण्यवान जुइ, प्रतिग्राहक नं शीलवान व पुण्यवान जुइ ।

भियंगू प्रकारया व्यक्तिगत दान

“ आनन्द, भियंगू प्रकारया व्यक्तिगत दान दु । छु छु भियंगू ? (१) तथागत अरहन्त सम्यक् सम्बुद्धयात दान

८ मज्झिम निकाय १४२

बीगु, (२) प्रत्येक बुध्दयात दान बीगु, (३) तथागतया
 श्रावक (शिष्य) अरहन्तयात दान बीगु, (४) अरहन्त
 फल साक्षात्कार यायेगु लेँ वना च्वंम्हयात दान बीगु,
 (५) अनागामी थ्यंम्हसित दान बीगु, (६) अनागामी
 फल साक्षात्कारया लेँ वना च्वंम्हसित दान बीगु, (७)
 सकृदागामी फले थ्यंम्हसित दान बीगु, (८) सकृदागामीया
 लेँ वना च्वंम्हसित दान बीगु, (९) श्रोतापन्न फल
 थ्यंम्हसित दान बीगु, (१०) श्रोतापन्न लेँ वना च्वंम्हसित
 दान बीगु, (११) साधारण वीतरागम्हयात दान बीगु,
 (१२) शीलवान पृथगजनयात दान बीगु, (१३) दुःशील
 पृथगजनयात दान बीगु, (१४) पशु योनी उत्पन्न जूपित
 दान बीगु ।

“आनन्द, अन पशु योनी जन्म जूपित बीगु दानया
 फल सच्छि दुगं अप्वः दु । हानं दुःशील पृथग-जनपित
 दान बीगु द्वच्छि दुगं अप्वः फल दु । श्रोतापत्ति फल
 साक्षात्कारपित बीगु दान असंख्य अप्रमाण फल दइ ।
 अले हानं श्रोतापन्नया छु खँ ? सकृदागामी, अनागामी,
 अरहन्त प्रत्येक बुध्द, तथागत सम्यक्सम्बुध्दपित बियागु
 दानया छु खँ ?

न्हैता प्रकारया सांघिक दान

‘आनन्द, न्हैता प्रकारया संघ दान दु । छु छु न्हैता ?
 (१) बुद्ध प्रमुखं (भिक्षु भिक्षुणी) पित बीगु संघ दान,
 (२) तथागतया महापरिनिर्वाण जुइ धुंका निगू संघपिन्त

मज्झिम निकाय १४२.

बीगु संघ दान, (३) भिक्षु संघपिन्त बीगु संघ-दान,
 (४) भिक्षुणी संघपित बीगु संघ-दान, (५) जित थ्वम्ह
 भिक्षु भिक्षुणीपि दान बीत माल धया बीगु दान, (६)
 जित संघपि मध्ये थुलि भिक्षुपि व्यू धका बीगु दान, (७)
 जितः संघ मध्ये नं थुलि भिक्षुणीपि दान बीत व्यु धया
 बीगु संघ दान ।

“आनन्द, भविष्ये भिक्षु धयापि काषाय वस्त्र धारण
 याना च्वंपि दुःशील पापीपि जुइ । मनूतयेसं संघया नामं
 अथे नं दुःशीलपित दान बी । आनन्द, अबलेनं जि संघ-
 पित धया दान बियागु व दान आपालं अपरिमित फल
 बीगु जुइ धका धाये ।

“तर आनन्द, न्यागू कथं जूसां सांघिक दक्षिण सिवे
 व्यक्तिगत दक्षिण आपालं फल दायक धाये मखु ।” ÷

दानया न्यागू फल

“भिक्षुपि, दान बीगुलि न्याता फल बी । व न्याता लु
 लु ? (१) व्यूम्ह दाता आपालं जनप्रिय जुइ, (२) सत्पुरुष-
 पिसं व नापं सत्संगत याइ, (३) वयागु कल्याणमय कीर्ति
 (यश) फैले जुइ, (४) मिसा जूसां धर्म ह्यःम्ह जुइ (५)
 सिना वनालि सुगति स्वर्गलोके जन्म जुइ ।”

ददमानो पियो होति, सतं धम्मं अनुक्कमं ।
 सन्तो नं सदा भजन्ति, सञ्जता ब्रह्मचारियो ॥

ते तस्मिन् धम्मं देसन्ति, सब्बदुक्खा पनूदन् ।

यं सो धम्मं इधञ्जाय परिनिब्बाति अनासवो ॥

दान बीम्ह सत्पुरुष धर्मयात पालन याइपिं सकसियां
यइ, संयमी, ब्रम्हचारी व सत्पुरुषपिं न्हावलं व नापं दइ ।
इमिसं व्याक दुःखयात नाश याइगु धर्मया उपदेश बी, गुगु
धर्मयात सीका थुइका थःगु चित्त-मल रहित जुया (उम्ह
दाता) परिनिर्वृत्त नं जुइ ।

लुकिया दातायात लु फल बी ?

अन्नदो बलदो होति, वत्थदो होति वण्णदो ।

यानदो सुखदो होति, दीपदो होति चक्खुदो ॥

अन्न दातां बल दान व्यूगु जुइ, वस्त्र दाता हे वण्ण
(रूप) व्यूम्ह जुइ । यान (सवारी) दाता सुख फल
व्यूम्ह जुइ, प्रदीप (मत) दातां मिखा बीगु जुइ ।

सो च सब्ब ददो होति, यो ददाति उपस्सयं ।

अमत्तं ददो च सो होति, यो धम्ममनुसासति ॥

गुम्हसिनं च्वनेगु थाय् (निवास) बी, वं फुक्कं व्यूगु
जुइ, गुम्हसिनं धर्मया अनुशासन याइ, वं अमृत (निर्वाण)
बीम्हथे जुइ ।

येन इदाति सद्धाय, विप्पसन्नेन चेतसा

तमेव अन्नं भजति, अस्मिं लोके परम्हि च ॥

गुम्हसिनं श्रद्धा व प्रसन्न-चित्तं दान बी, वया हे थुगु
लोके व परलोके अन्नं परिपूर्ण जुइ ।

तस्मा विनेय्य मच्छेरं, दज्जा दानं मलाभिभू ।
पुञ्जानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिनं ॥

उक्तिं कंजूस भावयात् तोता निष्पाप (भिक्षु) पित दान
बीमाः । परलोके पुण्य धयागु हे प्राणीपिनि आधार जुइ । +

न्यागू प्रकारया काल दान

“ भिक्षुपिं, न्यागू प्रकारया काल दान दु । छु छु
न्यागू ? (१) आगन्तुकयात् बीगु दान, (२) गमन जुइम्ह-
सित बीगु दान, (३) रोगीम्हसित बीगु दान, (४)
दुर्भिक्ष (अनिकाल) बीगु दान, (५) न्हूगु अन्न व फल
सइवले न्हापां शीलवान (भिक्षु) पित बीगु दान । ×

न्याता सत्पुरुष दान

भिक्षुपिं, न्यागू सत्पुरुष दान दु । छु छु न्यागू ? (१)
श्रद्धादान, (२) सत्कृत्य दान, (३) अनुगृहित दान,
(४) यथार्थ त्याग दान, (५) काल दान ।

थःगु मनं कुशल-कार्य यायेगु उत्तम फल दायक खः,
सुखी व निरोगी याइगु खः धका भाःपाः श्रद्धां बीगु दान-
यात् “ श्रद्धादान ” धाइ ।

याचवपित आदर पूर्वक भिंभिगु वस्तु सुयातं ज्यामवसे
थःगु हे लहातं बीगु अर्थात् मन चक्का गौरव तथा थःम्हं हे
शरीरं दुःख कष्ट फया बीगु दानयात् “ सत्कृत्य दान ” धाइ ।

+ संयुक्त निकाय १.१.४.२.

× अंगुत्तर निकाय ५. ४. ६.

दान बी धुंका सिति जक बिया धका मती मतसे यथार्थ जुइक मनं त्याग याना बीगु दान “ अनुगृहित दान ” धाइ ।

करपिसं व्यूगु दानयात चीधं भाः मपिसे हानं सुया-सिनं रह याना दान बिये मखु धका नं मती मतसे फुम्हसिनं फुथं बीमाः भाःपाः स्वार्थ धयागु भतिचा हे मतसे दान बीगु अर्थात् न लोकया निति, न धार्मिक धायेकेया निति, न तःधं जुइया निति, न स्वर्गया आशं, न जुजु जुइगु आशं, न सन्तानया आशं, न धनयागु आशं केवल निष्कामनं हे जक दान बीगुयात धार्थ्यया यथार्थ “ त्याग दान ” धाइ ।

सुयातं विपद जुइबले दान बीगु, अतिथिपिं वइबले स्वागतं दान बीगु, भिक्षुपिं गनं भ्रमणया निति वनीबले थम्हं फुथ्यं चाःथं सहायता यायेगु, सुं गुम्हं हाःना मदुपित रांगं कया च्वनीबले उपकार यायेगु, सुं गुम्हं नये मखना दालाना च्वनीबले आहार बियेगु, बेला बल्लतया नये त्वनेगु सइगु इले न्हापां दाननिं धी भाःपाः दान बीगु, छुं छुं नये त्वनेगु इले न्हापां दानयागु भागनिं अर्पण यायेगुयात ‘काल दान’ धाइ ।

न्याता असत्पुरुष : दान

भिक्षुपिं, न्याता असत्पुरुष दाने तु । छुं छुं न्याता ?
(१) सत्कार पूर्वक मवीगु, (२) मनं मद्दयेक बीगु, (३) थःगु लहातं मवीगु, (४) गबलें मवीगु, (५) दानथा फले विश्वास मयासे बीगु । ÷

÷ अंगुत्तर निकाय ५. ५. ७.

च्याता सत्पुरुष दान

भिक्षुपि, च्याता सत्पुरुष दान दु । छु छु च्याता ?
 (१) पवित्रम्हसित बीगु, (२) उत्तम्हसित बीगु, (३)
 समय विचाः याना बीगु, (४) कल्पना मदुम्हसित बीगु,
 (५) लवःम्हसित बीगु, (६) न्ह्याबलें बीगु, (७) लय्तागु
 मनं बीगु, (८) वियालि मिन लय्तायेगु । ❀

दानया च्याता कारण

“दानया च्याता कारण दु (१) आशक्त जुया
 दान बीगु, (२) ग्याना दान बीगु, (३) जित वं व्यूगु
 भाःपाः दान बीगु, (४) वं वी धका दान बीगु, (५)
 दान बीगु भि जुइ भाःपाः दान बीगु (६) जि नयेगु
 दयेका वं मदयेकू, दयेकूम्हसिनं मदयेकूम्हसित मत्रीगु बांमला
 धका दान बीगु, (७) दान बीगुलि जिगु मंगल (यश)
 कीर्ति शब्द न्यना वनी धका दान बीगु, (८) थःगु मन
 भिकेत दान बीगु । ❀

देवतापित दक्षिणा

“ गुगु देशे पण्डित पुरुष शीलवान, संयमी, ब्रम्हचारी-
 पित भोजन दान विया थाय् बाय् विया तइ, अन देवता-
 पिसं वास याइ, (अन उगु थासे च्वपि) इपि देवतापित
 नं दान बी योग्य । इमिसं पूजित जुया पूजा याइ, मानित
 जुया माने याइ, वयात धर्म-पुत्रथे कनुकम्पा तइ । देवता-

पिनि पाखें प्राप्ता अटुकम्पा व दयां उम्ह पुरुषया सदां मंगल
जुया चवनी । ✓

दान व्यु

(१) “ गुम्ह धर्मात्मा व शील-सम्पन्न, मनुष्यपि मध्ये
गुम्हसिगु पुण्य चा-न्हि वृद्धि जुइ, हानं सु स्वर्ग गामी जुइ ?

गुम्हसिनं वगीचा दयेकी, जंगले सिमा पी, ता दयेकी,
पुखू, तं, व्वंगाः व सतः दयेका बी, उम्ह धर्मात्मा शील-
सम्पन्नम्ह व्यक्तिया पुण्य चां-न्हि अभिवृद्धि जुइ । १०

(२) सत्य खँ लहा, तं पिकाय मत्य, फवं वःम्हसित
भचासां दान व्यु— अथे यात धाःसा मनु देवतापिनि
लिक्क लाः वनी । ✗

(३) बुद्धं धया विज्यात, दान वीगुलिं फल आपालं
दइ धका सीका नुगः स्याः भाव तोता लय्ताःगु मनं ईः
व्यःयात लवःकथं भिक्षुगित दान व्यु, गन कि दान वीगुलिं
तःधंगु फल दइ । दान वी योग्यम्हसित आपालं अन्न दान
व्यु । अले दायक थुगु लोकं परलोक वनीवले स्वर्गलोके
वनी । हानं अन दान यानागु अनुभव यायां अप्सरापि नाप
इच्छानुसार सुख भोग याना चवनी । +

(४) गुम्ह शीलवान सुगतया शिष्यं प्रमुदित जुया
नयेगु त्वनेगु दान बी, नुगःस्याःगु तोता शोक मदइगु
स्वर्गपदया सुख वीगु दान बी, वयात यचुसे च्वंगु दोष

✓ दौषनिकाय २. ३.

० सं. नि. १. १. ५. ७.

✗ धम्मपद १७. ४

+ इतिवृत्तक १. ३. ६ ✗

मदुगु लँपुया दिव्य बल व आयु दइ। उम्ह पुण्यया
अभिलाषी व सुखी निरोगी जुया चिरकाल तक स्वर्गे
बोस याइ।÷

(५) गुम्हसिनं भोजनया इले लुखाय् दं वःम्ह श्रमण-
ब्राम्हणयात तमं बोधी। हानं छुं दान वी मखु। वयात
नीच (वसल) धका सीका का ॥

- (६) (क) सकल्लं दानं देथ—सत्कार पूर्वक दान व्यु,
(ख) सहत्था दानं देथ—शःगु लहातं दान व्यु,
(ग) चित्तिकतं दानं देथ—शःगु मनं दान व्यु
(घ) अनपविद्धं दानं देथ—तापाकं वांमच्छसे दान व्यु
(ङ) आगमन दिट्टिका हुत्वा दानं देथ—फले
पत्याः तथा दान व्यु।

दान वी मज्जूगु वस्तु

“ भन्ते, एला-धवँ, प्याखं, म्ये-बाजा, मिसा, क्रिपा,
ह्वाबः, खापा, थुसा व जाल इत्यादि गबले दान मवीगु।
गुम्हसिनं थुपि वस्तुत दान वी व नर्कगामी जुइ माली।^

दाने प्यता कथं बाधा

‘ महाराज, दाने प्यता कथं बाधा दु (१) विना मखना,
(२) उद्देश्य याना तथा, (३) तयार जुया, (४)
वरिभोगया निंति उद्यत जुया।

÷ विनय द. ४. ७.

॥सुत्त निपात-१.७.१५.

^ मिलिन्द पञ्चो ४. द. ७२

विना सुं खास व्यक्तिगत बीत तयार याःगु दान सुं मनूतयेसं सीका उम्ह मनूयात बाधा याना बी फु। अले धव वस्तु मेपित वियां छु फायदा ? थुकथं उगु वस्तु दान बीगुलि दी। सुं व्यक्तिगत सुनानं दान बीगु मती तइ। अले सुं मेपिं वया वयात छुना बी। उकियात उद्देश्य अन्तराय धाइ।

सुं छम्हसिनं दान बी धका तयार जूगु ज्वना च्वनी, उगु समये सुं छम्हेसिनं अथे हे बाधा व्यू वये फु। गुकिं दान बी फइ मखु। धव तयार याना तःगु अवस्थाय् वःगु अन्तराय धाइ।

परिभोगया निंति उद्देश्यम्हं दान बी धुनेवं परिभोग निंति उद्यत जुइ ! उगु समये अथे हे छुं बाधा वल। गुकिं याना वं उपभोग याये मफुत। धव परिभोगया निंति उद्यत बाधक धका धाइ।

निता प्रकारया दान

(१) लोक निश्चृत दान

(२) लोकुत्तर प्रार्थित दान

थुगु दानया पुण्यं जित थुजागु कुले जन्म जुइ दयेमा, थुजागु रूप जुया जन्म जुइ दयेमा, भव्यसम्पत्ति दयेमा, भोग सम्पत्ति दयेमा धका आशिका याना बीगु दानं बोधिज्ञान लाये फइ मखु, अले व दान 'दान पारमिता, नं जुइ मखु। थुकिं खालि संसार चक्रे हे जक जन्म, जरा, व्याधि व मरण आदि दुःखया सागरे लाना ताकाल

तकं सांसारिक सुख दुःखे चाहिले मालिगु जुया च्वन ।
थुजागु दानयात हे 'लोक निश्रुत' दान धका धाइ ।

लौकिक वस्तु अथवा पुनर्जन्म जुये मालीगु आशिका मयासे बोधिज्ञान लायेया निंति तृष्णायात दमन याये फयेमा, अभिमान मदया वनेमा, माया त्यागयाये फयेमा, सद्गुरुपिं दर्शन लाये दयेमा, त्रिकाय कर्म स्मृति तये फयेमा गुरुपिसं कना बिज्यागु ज्ञान थुइका काये फयेमा, थःभ्हं थुइका परयात नं कना उद्धार याये फयेमा, बुलुं बुलुं पुण्य याना बवं निवारण पद नं लाये फयेमा धका आशिका याना दान बिल धासा "दान पारमिता" पूर्ण जुइ । बुद्ध, प्रत्येक बुद्ध व अर्हत्पिसं थुजागु हे आशिका याना दान कार्य याना वया च्वंगु खः । हानं दानया फल नाना प्रकारया वस्तुस दिना मच्चं, खालि मनयागु आशिकाय् हे जक दिना च्वंगु दु । उकिं न्हागु दान व्यूसां लोकुत्तरया प्रार्थना याना दान बिल धाःसा उकीयात "लोकुत्तर प्रार्थित" दान धका धाइ ।

स्वता प्रकारया दायक

भिक्षुपिं, दान कथं दातापिं नं स्वंगू प्रकारया दु । छु छु स्वंगू ? (१) दान दास, (२) दान सहाय, (३) दान सामि (पति) ।

गुम्ह व्यक्ति थःथःपिनि परिभोग यायेगु वस्तुयासिनं हीनगु वस्तु दान याइ, उह्यात 'दान दास' धाइ । गुम्ह व्यक्ति गुगु वस्तु परिभोग याना उगु हे वा उति ग्यंगु वस्तु दान यायेगु याइ, उह्यात 'दान सहाय' धाइ । गुम्ह व्यक्ति थः

न्ह्याथें जाःगु जीवन हना नं दान बीत थःम्हं परिभोग
यानागु वस्तुया सिनं उत्तमगु वस्तु दान यायेगु याइ
उह्ययात 'दान सामि' धाइ।÷

स्वता प्रकारया दान चित्त

(१) हीन चित्त, (२) मध्यम चित्त, (३) उत्तम चित्त
दरिद्र भाःपा बीगु दानयात हीन चित्त दान धाइ।
थः समान भाःपाः बीगु दानयात मध्यम चित्त धाइ। थः
सिबे तःधं, महान् देव भाःपा बीगु दानयात उत्तम चित्त धाइ।

निता प्रकारया दान

(१) पुद्गलिक दान, (२) सांघिक दान
छम्हसिया नामं बियेगु दानयात "पुद्गलिक दान" धाइ।
उगु दान प्राहंक छम्हसिया यःथे जुइ। गण (दक्क फुक विहारे)
च्चंपिनि नामं बियागु दानयात "सांघिक दान"
धाइ। हानं थुकी नं थुम्हसित थुलि उम्हसित उलि धका
भाग थला व्यूसां व दान 'सांघिक दान' जुइ मखु।‡

दानया स्वता अंग

चित्तयागु स्मृति कथं दानया स्वता अंग दु। (१)
दान यायेबले न्हापा लाक थःगु चित्ते थथे तयेमाः,
"अहा धन्य, जित थौं पुण्य यायेगु संयोगया लाभ जुल।"
थथे मती हर्षे याना फ्वं वःम्ह याचक खना नं लय्ताया
श्रद्धा पूर्वक दुथें फुथें दान बीगु छता चित्तयागु स्मृति
कथंया दान खः। हानं अथे हे सुं श्रमण, ब्राम्हण वा

÷ अंगुत्तर निकाय ३,

‡ ललित विस्तर (ने. भा.)

याचकपिसं भिक्षा याचना याइबले दयेक नं 'मदु मधायेगु'
वा 'आसे' धया पीका थःगु ज्या-खँनि याना मच्छंसे
अहो पुण्यया समय भाःपाः तुरन्त दान बीगु ।

(२) मेगु चित्तयागु स्मृति कथंया दाने दान बीबले
दान बीगु वस्तु न्हागु हे जूसां निपा ल्हार्ति नं ज्वना
थःगु मति " जि थ्व वस्तु दान याना " धका स्मृति तथा
लःल्हाना बीगु खः । यदि थःके दान बीगु वस्तु नं छं मदुबले
लात धाःसा 'क्षमा याना विज्याहुं' धका क्षमा पवनेगु ।

(३) थुगु हे कथं दान याये धुंका मति मति " पवना
नये माःपि पवगीतये गुजागु पहः " धका मती मतयेगु
" मव्यूसा ज्यूगु " धका नं मती मतयेगु, " नीच जातिम्हयात
दान बियागुलिं ल्हाते थिल, ल्हाः सिले माल, मोल्हुइ
माल, नसला काये माल " धका नं मती मतयेगु । छाय्-
धाःसा दानादि पुण्य कार्य द्वारा काय शुद्ध जुइ, पाठ
यायेगु व सत्य वचन द्वारा वाक शुद्ध जुइ, ध्यान द्वारा
चित्त शुद्ध जुइ । उकिया निति च्वे कनाथं नीच जातिम्ह
धका मती मतसे थौं जि दान यानागुलिं कायशुद्ध जुल धका
चित्त प्रसन्न जुया थुगु पुण्यं तृष्णा व ममता दमन याये
फयेमा पुनर्ज म मदयेक निवारण पद लाये दयेमा जगत्
प्राणीपिं उद्धार याये फयेमा धका आशिका यायेगु ।

थुगु पुण्यानुस्मृति रूपी धन हृदय-रूपी थले स्वथना
तयेगु, सुयातं मक्यनेगु (अर्थात् जि थथे याना धका
मकनेगु) छाय् धाःसा क्यन धायेव मार बया पुण्य
भ्रष्ट याना बी फु ।

‡ ललित विस्तर

दान कथा

दान धयागु वियेगु अथवा त्याग यायेगुयात धाइ ।
मेगु कथं कुशल कार्य याये धया इच्छा जुइगु चित्त (चेतना)
नं दान हे खः । “चेतना” गुगु कथं “दान” जुइ ?-

दशाकुशल पाप कर्म लाना च्वंगु चित्तयात “अचेत”
भाइ । उगु “अचेत” यात ज्ञान द्वारा जागृत याना चेत
बीगु वा “अ” यात त्याग याइगु तोतीगु जुया निति
चेतन जुगु नं “दान” धका धाइ ।

दश अकुशल पाप कर्म मलाकेत छु याये माल ?

दश सु-चरित्र शील काये माल ।

- (१) प्राणी हिंसा तोता जीव दान बीगु,
- (२) पर वस्तु मविकं कायेगु तोता थःमं बीगु,
- (३) परस्त्री (परपुरुष) सेवन मयासें सन्तुष्ट जुइगु,
- (४) मखुगु खँ तोता सत्य वचन लहायेगु,
- (५) चुगलि खँ तोता हेल मेल याना बीगु,
- (६) नुगले घाः जुइगु वचन तोता प्रेम वचन लहायेगु,
- (७) ज्याय् ख्यले मदुगु खँ तोता माःगु ख्यले दुगु खँ
लहायेगु,
- (८) पर धने लोभ यायेगु तोता थःगु धन तकं जिगु
मखु भाःपीगु,
- (९) मेपिनि दोष लुमंका चित्तं क्रोध यायेगु तोता
थःगु हे दोष खंका चित्ते शान्त बीगु,
- (१०) कर्म फलयात पत्याः मयायेगु तोता सुख दुःख

÷ ललित विस्तर

जुइगु थःथः कर्म हे खः भाःपीगु व थःम्हं यायेगु दश अकुशल (पाप) वा थम्हं मयायेगु दश अकुशल (पाप) या कथं हे भोग यायेमाः धका चित्ते विचार दयेकेगु ।

दानया फुक्क खँ पुवंक थुइकेत वा वाखँ कथं लुमंकेत भगवान बुद्धया बोधिसत्त्वया जीवन कालया दान पारमिता खँ (विश्वन्तर जातक) स्वया दिसँ । गुगु जीवने दान व्युव्युं धन सम्पत्ति, राज्य भोग तोता काय्-म्हाय् कलाः समेत दान बिया बिज्यात । वथें हे पाली चरिया पिटके च्वंगु दान चर्याया वाखंत भी न्ह्योने दु ।

भगवान बुद्धया समये जक धाःसां अनाथपिण्डिक धयाम्ह महाजन नंन्येप्यंगू कोटि धन त्याग याना जेतवन महाविहार दान बिया वंगु वाखँ अले नारी-समाजे जक धाःसां विशाखा महाउपासिका जुया नीन्हेगू कोटि धन त्याग याना पृर्वाराम विहार दयेका बिया भगवानया सेविकापिं मध्ये अग्रमह जुयावंगु खँ दृष्टान्त रूपे भी न्ह्योने दु । गुगु वाखँ धम्मपद् अट्ठकथाया आधारे नेपाल भाषां थ्व सफूया लेखक पाखें अनुदित जूगु “ विशाखा चरित्र ” नं स्वया दी फु ।

दान कथा क्वचाल

शील

सीलेन सुगति यन्ति, सीलेन भोग सम्पदा ।

सीलेन निब्बुति यन्ति, तस्मा सीलं विसोधये ॥

शील बांलाक पालन याःम्ह व्यक्ति सुगती यंकी, शीलं भोग सम्पत्ति नं प्राप्त जुइ, अम्ह शीलं निर्वाण तकं थ्यंका बी । उकिं शील बांलाक शुद्ध जुइक पालन या ।

शील विषये सीकेत उकिं विशुद्धि मार्ग व धम्मपदादि सफूया आधारे न्हापा शीलया परिभांषा, गुण, लक्षण व प्रकारान्त खँ बी धुंका साधारण कथं जनबोध जुइगु पंचशील, अष्टशील, आजीव ठमकशील, दश आर्य शील, दश सुचरित्र शील न्ह्यथना थाकुगु धुतांग शील तकं संक्षिप्तं बी ।

शीलया वर्णन यायेत अःपुक भीसं विशुद्धिमार्गया हे थुपि न्ह्यसः न्ह्योने व्वये वहः जू ।

- (१) शील छुकीयात धाइ,
- (२) शीलया अर्थ छु खः ?
- (३) शीलया लक्षण, रस (कृत्य), प्रत्युप्रस्थान (सीकेगु भाव) पदस्थान (प्रत्यय) खंकेगु गथे ?
- (४) शीलया गुण छु खः ?
- (५) शील गुलि प्रकारया दु ?
- (६) शीलया मल (=संकलेश) छु ?
- (७) शील विशुद्धि गय् जुइ ?

शील लुकियात धाइ

जीव हिंसा आदि अलग जुइगु वा प्रतिपत्ति व्रताचार्य पूर्ण यायेगु हे शील खः । Δ हानं चेतना आदि (मानसिक अवस्था) शुद्ध यायेगु चेतनाशील खः । 'प्रतिसम्भदा' (मार्ग ग्रन्थे) शील लु खःया लिसः प्यंगू शील विया तल । उपि शील खः- चेतना शील, चैतसिक शील, संवर शील, अनुल्लंघन शील । $\angle$

जीव हिंसा आदि अलग जुइम्ह वा व्रत प्रतिपत्ति पूर्ण याइम्हसिगु चेतना हे चेतनाशील खः । हिंसा आदि अलग जुइम्ह अलग जुइगु विचाः याइगु हे चेतना शील खः । संवर शील धाइ न्यागू कथं दु । गथे प्रतिमोक्ष संवर, स्मृति संवर, ज्ञान संवर, क्षान्ति संवर व वीर्य संवर । संक्षिप्तं थुकियात थथे भीसं थुइके फु । गुम्हसिनं प्रातिमोक्षया बांठाक संवर याइ उकीयात प्रातिमोक्ष संवर धाइ । चक्षु आदि इन्द्रिय (रक्षा यायेगु स्मृतियात) स्मृति संवर शील धाइ । थवयात तिवः बीगु रक्षा ज्ञान संवर शील । गथे धया तःगु नं दु—

यानि सोतानि लांकस्मि, सति तेसं निवारणे ।

सोतानं संवर ब्रूमि, पञ्जायेते पिथीयरे ॥—

भगवान बुद्धं आजीवयात धया विज्यात— संसारे गुगु (तृष्णादि) श्रोत दु व स्मृतियात पनीगु खः । जि श्रोतयात संवर यायेगु खं धया च्वना— थव प्रज्ञां संवर जुइ ।

Δ चुल्ल बग वत्तस्खन्धक

$\angle$ प्रतिसम्भदामग

संस्मृत निपात ५६. ४

कयागु शीलया काय व वाणी द्वारा उल्लंघन मयायेगु हे अनुल्लंघन शील खः ।

छु अर्थे शील जुइ ?

शीलन (=आधार) अर्थे शील जुइ । थव शीलन छु खः ले ? कार्य-कर्म आदिया संयम अर्थात्, सुशीलता द्वारा अ-विप्रकीर्णता (छगूथें जुया च्वनीगु) अथवा तेके जुइगु आधारथें कुशल धर्मया कारण यायेगु थुकीया अर्थे खः । शब्द-लक्षण (व्याकरण) या खँ सीका थव निगू प्रकारया खँ माने याइ । मेपिनि (आचार्यपिनि) धापू कथं शिरार्थे ❀ (छ्याँ समान उत्तम) शीलार्थे खः । हानं शीतलार्थे शील खः ।

शीलया लक्षण, रस व प्रत्युपस्थान

शीलनं लक्षणं तस्स, भिन्नस्सापि अनेकधा ।

सनिदस्सनत्तं रूपस्स, यथा भिन्नस्स'नेकधा ॥

अनेक प्रकारया भेदभाव दुसां (शीलन आधार जुइगु हे) उकिया लक्षण खः । गथे अनेक कथं (ह्याउँ म्हासुगु) रंगे इना च्वंसा (तापार्क) रूप व लक्षण सन्निदर्शन छगू हे जुइ ।

ह्याउँ वाउँगु नाना प्रकार खने दया वइगु रुपायतनया नं लक्षण सन्निदर्शन हे खः । छ्याय्धाःसा व वंचु ह्याउँ

❀ गथे छ्याँ ध्येनेवं व मनू सिना वनी, वथें हे शील मन्त कि व्याक्क गुण रूपी शरीर विनष्ट जुया वनी । उकिं शील शीरार्थे जुइ ।

आदि रंग भरे जूसां सन्निदर्शन (खने दइगु) भावयात रूपं पुले मफु, अथे हे उगु हे कथं चेतना आदि नाना प्रकारं अलग अलग जुया च्वंसां शील नं कायं याइगु कर्म आदि संयम व कुशल धर्मया आधारया विचारं 'शीलन' (लक्षण) स निर्भर जुइ । चेतना आदिया भेदं (शील) नं संयम व आधारया अलंघन याये फइ मखु । उकिं धव हे थुकिया लक्षण जुइ ।

दुस्मीलय विद्वंसनता, अनवज्जगुणो तथा ।

किंचसम्पत्ति अत्थेन, रसो नाम पवुच्चति ॥

अनाचार (दुःशील) यात नाश यायेगु तथा निर्दोष गुणम्ह जुइगु थुकिया (रस) खः । छाय्धाःसा कृत्य व सम्पत्तिया अर्थ हे ' रस ' धका धाइगु खः । उकिं शील-यात कृत्य अर्थे खराव आचरण (दुःशील) यात नाश याइगु रस ज्याम्ह अले सम्पत्तिया अर्थे रस सम्पन्न भाःपी फयेकेमाः ।

सौचेय्य पच्चुपट्टानं, तयिदं तस्स विञ्जुहि ।

ओतप्पञ्च हिरि चेव, पदट्टानन्ति वण्णितं ॥

पण्डितं परिशुद्ध जुइगु वयात सीकेगुया आकार (प्रत्यु-पस्थान) व संकोच अले लज्याया पदस्थान (प्रत्यय) धया तल ।

काय पवित्रता, वाणी पवित्रता व मन पवित्रता थुज्यागु पवित्रता वयेकेगुयात हे शीलया आकार सीकेगु धाइ । पवित्र जुइगुलिं सीके फइ, ग्रहण याइगु जुइ । पण्डित-रिपसं लज्या व शंकायात थुकिया पदस्थान धया तल ।

सामिप्य कारण थुक्रिया अर्थ खः । लज्या व संकोच जुइगुलि हे शील उत्पन्न जुइ । अले संकोचं हे शील स्थिर जुइ, हानं श्व मदयेव न शील उत्पन्न जुइ, न स्थिर हे जुया चवनी ।

शीलया गुण लु खः ?

पश्चाताप याये म्वालीगु आदि (शीलया) आपालं गुण दु । धया तःगु दु — “ आनन्द, बांलागु शील (सदाचार) पश्चाताप मयायेगु निरिति खः । पश्चाताप मयायेगु (थुक्रिया) गुण खः ।” ∠ हानं धया तःगु दु — “ गृहपतिपिं, शील-वानयात शील पालनया न्यागू गुण दु । व न्यागू लु लु ? (१) सम्पत्ति प्राप्त जुइ, (२) गुण (यश) छ्चालं न्यना वनी, (३) क्षत्री, ब्राम्हण, वैश्य, श्रमण, भिक्षु मध्येया न्ह्यागु सभायू न्ह्यागु परिषदे वंसां निर्भिक पूर्वक, निसंकोच, निशंखा पूर्वक वने दइ, खँ लहाये फइ, (४) वेहोशं मृत्यु जुइ मखु, व (५) सिनालि सुगति स्वर्ग लोके उत्पन्न जुइ ।’

हानं “भिक्षुपिं, यदि सं भिक्षुया अथवा ब्रम्हचारीपिनि यःम्ह इमिसं इज्जतया भावं स्वइम्ह जुइ मास्ते वःसा शीलयात हे फक्क नं परिशुद्ध भावं पालन यायेमाः ।” × थुक्रयं थः सब्रम्हचारीपिनि प्रिय मनाप जुइगु निसें कया आश्रव क्षय (अर्हत्तत्व) तक जुइगु नं आपालं शीलया गुणं धया तःगु दु ।

सासने कुलपुत्तानं, पतिट्टा नन्थि यंविना ।

आनिसंसं परिच्छेदं, तस्स सीलस्स को वदे ?

गुगु विना कुल-पुत्रपित (धर्म) प्रतिष्ठा दइ मखु, उगु
शीलयागु गुण वर्णन आनिशंस वर्णन मुनां जक याये फइ ?
कारण उपमामय शब्दे क्यना तःगु दु —

न गंगा यमुना चापि, सरभू वा सरस्वती ।
निन्नगा वा चिरवती, मही वापि महानदी ॥
सक्कुणन्ति विसोधेतुं, तं मलं इध पाणिनं ।
विसोधयति सत्तानं, यं वे सीलजलं मलं ॥

गंगा, यमुना, सरयू वा सरस्वती, अचिरवती* मही+
वा महानदी आदि खुसिं गुगु खिति सिला यचुके फइ
मखु, प्राणीपिनिगु व मल (=क्लेश) शील लखं सिला बी,
यच्चुसे च्वंका बी ।

न तं सजलदा वाता, न चापि हरिचन्दनं ।
नेव हारा न मणयो, न चन्दकिरणंकुरा ॥
समयन्तीध सत्तानं, परिलाहं सुरक्खित ।
य समेति इदं अरियं, सीलं अच्चन्तसीतल ॥

लः जायेक दुगु फय् , चन्दन (मुक्ताहार), मणि व
तिमिला जलं प्राणीपिनि तुगले पुइगु परिदाह (=जलन)
शान्त याये फइ मखु, तर थुकियात अतिकं उत्तमगु
शीतलगु थव आर्य शीलं परिशान्त याना बी ।

सीलगन्ध समौ गन्धो, कुतो नाम भविस्सति ।
यो समं अनुवाते च, पटिवाते च वायति ॥

* रासि । + तःधंगु गंडकि (नारायणी) ।

शील सुगन्धे मेगु छु धयागु जक सुगन्ध दये फइ ?
 (अथवा निर्वाण नगरे दुहाँ वनेगु लँपु शीलथे मेगु छु
 जुइ फइ ?) स्वांया सुगन्ध ला फय् वःथाय् जक वनी ।
 तर शील सुगन्ध फय् वःथाय् नं मवंथाय् नं वनी ।

सगारोहण सोपानं, अञ्जं सील समं कुतो ।

द्वारं वा पन निब्बाण, नगरस्स पवेसने ॥

स्वर्गारोहणया निति शीलथे जाःगु मेगु स्वहाने गनं
 दइ ? वा निर्वाण-नगरया लेँ वनेत थ्व लँपु खः ।

सोभन्तेवंन राजानो, मुत्तामणि विभूसिता ।

यथा सोभन्ति यतिनो, सीलं भूसनभूसिता ॥

मोति मणि तिया तःम्ह जुजु उलि भक्कः धाइ मखु,
 अर्थात् बांलाइ मखु, गुलि शीलया तिसां तिया तःम्ह
 भिक्षु बांलाइ वा शोभायमान जुइ ।

अत्तानुवादादि भयं, विद्धंसयति सब्बसो ।

अनेति क्विचि हासञ्च, सीलं सीलवतं सदा ।

शीलं आत्मा—निन्दा आदिया भययात फुक्क कथं
 मदयेका वी, हानं शीलवानया निति सदां कीर्ति (यश)
 व हर्ष (सन्तोष) दया च्वनी ।

गुणानं मूलभूतस्स, दोसानं बलघातिनो ।

इति सीलस्स विञ्जयं, आनिंसं कथामुखंन्ति ।

व्याक्क गुणया हा हानं (राग आदि) दोषयात मदयेका
 बीगु शीलया गुण (आनिंसं) या महत्व थथे धका सीका
 थंके फयेकेमाः ।

शील गुण प्रकारया दु ?

(अ) शील, 'शीलन' (आधार) लक्षण कथं छगू प्रकारया दु ।

(आ) चरित्र—वारित्र कथं शील निगू प्रकारया दु । अथे हे अभिसमाचार व आदि ब्रम्हचर्यया अनुसारं, विरति व अ-विरति अनुसारं, निश्चित व अनिश्चित अनुसारं, मपर्यना व काल पर्यनाया अनुसारं, लौकिक व लोकुत्तरया अनुसारं निगू प्रकारया शील दु ।

(इ) हीन, मध्यम व प्रणित कथं शील स्वंगू प्रकारया दु । अथे हे आत्माधिपत्य, लोकाधिपत्य, धर्माधिपत्यया कथं ; परामृष्ट, अपरामृष्ट व प्रतिप्रकाविध कथं ; विशुद्ध, अ-विशुद्ध, वैमतिकया कथं व शैक्ष्य, न अशैक्ष्य, न-शैक्ष्य-न अशैक्ष्य (नैव शैक्ष्यनाशैक्ष्य) कथं स्वंगू प्रकारया शील दु ।

(ई) हानि-भागीय, स्थिति-भागीय, विशेष-भागीय, निर्बंध-भागीयया कथं शील प्यंगू प्रकारया दु । अथे हे भिक्षु व भिक्षुर्णा, अनुपसम्पन्न, गृहस्थशील अनुसारं ; प्रकृति, आचार, धर्मता, पूर्व हेतुक शीलया अनुसारं ; प्रतिमोक्ष-संवर, इन्द्रिय-संवर, आजीव-परिशुद्धि व प्रत्यय संनिश्चित शील अनुसारं न शील प्यंगू प्रकारया दु ।

(उ) पर्यन्त परिशुद्धि शील आदि कथं 'प्रतिसम्भदा'य ध्व नं धया तःगु दु । 'शील न्यागू प्रकारया दु ।' थन संवर शीलया छुं भति खँ सीकेगु योग्य । संवर शील न्यागू दु ।

(१) प्रातिमोक्ष-संवर, (२) स्मृति-संवर, (३) ज्ञान-संवर
(४) क्षान्ति-संवर, (५) वीर्य-संवर ।

प्रातिमोक्ष संवर शील भगवान् बुद्धं भिक्षु वा स्यागीपित दयेका विज्यागु खः । अथवा प्रातिमोक्षया २७ गू नियम पालन याःम्ह पुरुषयात् भिक्षु धाड् । ३११ गू नियम पालन याःम्ह मिसायात् भिक्षणी धाड् । हानं थुपि विनयत फुक्कं छगू हे स्तरया मखु । बुद्धं भिक्षु संव सदश्यता सुद्विकरणगु दृष्टि दयेका विज्यागु खः । गथे राज्यं राजकीय कानून राज्यया संरक्षण जनताया व्यक्तिगत व सामुहिक संरक्षणे ध्यान तथा कानूनया अनुच्छेद धारा उपधारा दयेकीगु खः । उकिं विनये कर्मा कर्म भोग याये मालीगु दृष्टि स्तरया निर्माण वा वर्गीकरण विभाजन याना मतसे शासन सुरक्षाया दृष्टि याना तःगु दु । अहिंसा बुद्ध-धर्म न्हापांगु व मजि मगाःगु शिक्षा खः । तर मनू बाहिक प्राणी हिंसा याये मात्रं हे भिक्षुयात् भिक्षुत्वं, भिक्षुणीयानं भिक्षुणीत्वं कुरका मतः । वरु ऋद्धि मदुसां ऋद्धि दु, मार्ग फल प्राप्त मजुमां प्राप्तम्ह धका धायेवं थःगु तत्वं इपि च्यूट जुइ । उकिं कर्मा कर्मया फलं स्वःसा हिंसा हे तःधंगु पाप खः । हानं हिंसा चाहे भिक्षु-भिक्षुणीनं या, चाहे उपासिक उपासकां उकिया फलाफले समान स्तरं भोग याये हे माली ।

प्रातिमोक्ष शीलं काय व वचन संयम यायेगु करं क्यंकी, तर मनं न्हाथं जाःगु कल्पना व विचार याःसां उकिं प्रातिमोक्ष शील मध्ये गुगं शील उल्लंघन जुइ मखु । अथे धका मनया पाखें, कर्मावर्म फल भोग याये माली मखु धयागु जुइ मखु । तर अयूनं गवले मनया ज्या-खं वचन व शरीर जुया

वइ, अबले तिनि विनये बाधा जुइ । फुक्क भिक्षु प्राति-
मोक्ष शील च्यागू भागे विभक्त याना तःगु दु—

(१) पाराजिका	—	४
(२) संघादिसेस	—	१३
(३) अनियत	—	२
(४) निस्सगिगय पाचित्तिय	—	३०
(५) पाचित्तिय	—	६२
(६) पाटिदेसनीय	—	४
(७) सेखिय	—	७५
(८) अधिकरण	—	७
		<u>२२७</u>

पाराजिका भिक्षु व भिक्षुणीपिनि प्राण सम खः ।
पाराजिका जुइवं इपि अथे हे भिक्षु भिक्षुत्वं भिक्षुणी भिक्षुणीत्वं
कुतुं वनी । अक्क थवया अन्तरगत नियम संघे कया तयागु
संघया सदश्यता वा संघ प्रतिनिधित्व संघ न्ह्यो नेवा संघया
प्रतिनिधि न्ह्योने त्याग मयासें (चीवर तोता मवंसे
वा पाराजिका शील मतोतुसें) उल्लंघन यात धाःसा
वयात व जन्मे गबलें भिक्षु संघं थःगु सदश्यता बी मखुत
अर्थात् हानं व गबलें भिक्षु जुइ दइ मखुत ।

भिक्षु प्रातिमोक्षयां क्वे संघादिसेस खः । व प्रातिमोक्ष
सिबे क्वेयागु स्तरया अपराध खः । अर्थात् भिक्षुयात
भिक्षुत्वं कुरका बीव बिलं जुइगु अपराध मखु । संघे थःगु
अपराध प्रकट यायेवं संघं वयात दण्ड विया हानं वयात
लिपा सुधारया निंति अवसर बी । वथे हे मेमेगु अपराध

निम्नस्तर जुयावं वनी । अथे नं छं श्रेणीया अपराध
उदाहरण उल्लेख याये ।

लाभया निरिति असत्यं अलौकिक शक्तिया दावा याना
खँ उदाःसा पराजिका जुइ, आजीविकार्थं मिसायात मिजं-
यागु, मिजंयात मिसायागु खँ छुत धाःसा संघादिशेष जुइ,
रोगी धका तोह तथा थः निरिति दातापिके सासाःगु भोजन
कया ग्रहण यात धाःसा पाचित्तिय जुइ, वथें हे विरामी
धका तोह तयेका भोजन कायेका ग्रहण यात धाःसा
पाटिदेशनीय जुइ, भोजन याना च्वनेवले साःगु तरकारी
हानं बिसा कायेत दुगु वा दनिगु तरकारी सुचुल धाःसा
सेखिय नियम भंग याःगु जुइ, तथा तरकारी केँ आदि
मुनानं फ्वंका नल धाःसा दुकट आपत्ति लाइ । व्याक्क
खँ सीकेत विनय पिटक सफू स्वया दिळ धाःसा उत्तम
जुइ । अथे नं शीलया माधारण कथं जनबांध जुइगु
पंचशील, अष्टशीलादिया खँ ध्व शीलया प्रकारान्त वणने
तुं स्वाका छुयेगु बांला ताया ।

पञ्चशील

पंचशील न्यागू दुः

- (१) प्राणी हिंसा मयायेगु,
- (२) अदत्तादान मयायेगु,
- (३) परस्त्री (परपुरुष) गमन मयायेगु,
- (४) असत्य खँ मल्हायेगु, व
- (५) सुरापान मयायेगु ।

अष्टशील

- (१) प्राणी हिंसा मयायेगु,
- (२) अदत्तादान मयायेगु,
- (३) अब्रम्हचारी मजुइगु,
- (४) असत्य खँ मल्हायेगु,
- (५) सुरापान मयायेगु,
- (६) वान्हि लिपा पालं मयायेगु,
- (७) नृत्य, गीत, वाद्य, यात्रा ओदि मस्वयेगु वा मयायेगु
हानं स्वांमा, नस्वा, सिन्हः आदि ग्रहण मयायेगु
- (८) तःजागु नायूगु लासाय् मद्यनेगु ।

आजीव ठमक शील

- (१) प्राणी हिंसा मयायेगु,
  - (२) अदत्तादान मयायेगु
  - (३) अब्रम्हचारी मजुइगु
  - (४) मखुगु खँ मल्हायेगु
  - (५) छाक्क खँ मल्हायेगु
  - (६) ल्वाकेगु खँ मल्हायेगु
  - (७) ख्यले मदुगु खँ मल्हायेगु
- संक्षिप्तं धाःसा काय-अकुशल व वचि-अकुशल मयासे
जीवन हनेगु ।

दश आर्य शील

- (१) प्राणी हिंसा मयायेगु,
- (२) अदत्तादान मयायेगु,
- (३) अब्रम्हचारी मजुइगु

- (४) असत्य खँ मल्हायेगु,
 (५) अय्ला ध्वँ मत्वनेगु,
 (६) वान्हि लिपा मनयेगु,
 (७) नृत्य, गीत व वाद्यं लिचिलेगु,
 (८) माला, गन्ध, विलेपन आदि लिचिलेगु,
 (९) तःजाःगु नायूगु लासाय् मद्यनेगु
 (१०) लुं वहः धन ग्रहण मयायेगु ।

दश सुचरित्र शील

- (१) प्राणी हिंसा मयायेगु,
 (२) अदत्तादान मयायेगु,
 (३) व्यभिचार मयायेगु,
 (४) असत्य खँ मल्हायेगु,
 (५) छाक्क खँ मल्हायेगु,
 (६) ल्वाकेगु खँ मल्हायेगु,
 (७) ख्यले मदुगु खँ मल्हायेगु,
 (८) करपिनि दुगु खना नुगः ममुइकेगु,
 (९) करपिनि मज्यू खना हर्षित मजुइगु व
 (१०) मिथ्या दृष्टि मजुइगु ।

ध्व च्वे च्वंगु शील सम्पादित यायेत गुगुं विहारे
 वना भिक्षुयाके शील समाधान यायेत प्रार्थना यायेगु ।
 अले शील कया आचरण यायेगु । यदि गुगुं थासे वा
 विहारे भिक्षुपि संत धाःसा भगवान बुद्धया मूर्ति, चैत्य
 वा प्रतिमा न्ह्योने फेतुना वचनं शील—प्रार्थना यायेगु ।
 अथे नं सम्भव मदुसा दनाखतं फुस पाखे स्वया लहाः
 विन्ति याना शील—प्रार्थना यायेगु ।

शील-गुणधर्मया अंग

(क) प्राणी हिंसाया न्याता अंग दुः (१) सजीव प्राणी नं खः, (२) थःम्हं प्राणी धका नं स्यू, (३) हिंसा यायेगु चेतना नं दुगु, (४) हिंसा यायेत प्रयोग (कुतः) नं याइगु, (५) प्रयोग द्वारा प्राणीया जीवन नं वनीगु । थ्व हे न्याता अंग पूर्ण जूसा जक “ प्राणातिपात ” जुइ अन्यथा पूर्ण हिंसा जुइ मखु, दुष्कृत पाप जक जुइ ।

(ख) अदत्तादानया नं न्यागू अंग दुः (१) परवस्तु नं खःगु, (२) वस्तु धका नं स्यूगु, (३) परवस्तु काये धका चेतना नं दुगु, (४) कुतः नं याःगु, (५) खुया नं काये फुगु ।

(ग) परस्त्री गमनया न्याता अंग दुः (१) परस्त्री नं खःगु, (२) परस्त्री धका नं स्यूगु, (३) परस्त्री नाप सम्भोगया इच्छा नं दुगु, (४) सम्भोग नं याइगु, (५) सम्भोग नं जुइगु ।

(घ) असत्य भाषणया न्याता अंग : (१) असत्य खँ नं खःगु, (२) असत्य खँ धका नं स्यूगु, (३) असत्य खँ लहायेगु चेतना दुगु, (४) असत्य खँ लहाइगु, (५) तथा व खँ न्यना न्यंम्ह पत्याः नं जुइगु ।

(ङ) सुरापानया न्याता अंग : (१) सुरा नं खःगु, (२) सुरा धका नं थःम्हं स्यूगु, (३) सुरापानया इच्छा नं दुगु, (४) सुरापान याइगु, (५) सुरापान याना चित्त हिलीगु ।

थुपि शीलयात स्यंकीगुया कारण व प्रयोग कथं च्यागू
पापया वर्णन याना तःगु दु ।

अष्टाङ्ग पाप

(१) रागं नयेगु निंति वा लाभया निंति हिंसादि
पाप कार्य याइ । वथें हे (२) द्वेषं (तमं), (३) मोहं (अर्थात्
नय नं मखु, तमं नं मखु खालि यया व न्हाइपुताया बांला
खना), (४) अहं कारं (अर्थात् जि महाबलवान धका)
हिंसादि पाप कर्म याइ । वथें हे (५) रागं परयात अहो
याना, (६) द्वेषं परयात अहो याना, (७) मोहं पर-
यात अहो याना, (८) अहंकारं परयात अहो याना हिंसादि
पाप कर्म याइ । थुकथं पंचशील, अष्टशील, दश शील,
आजीव शील, दशाकुशल शील फुक्क धव च्यागू प्रकारं
स्यंका पाप कर्म याइ । उकिं अन फुक्क शीले च्याता च्याता
अंगं विचाः याना स्वयेगु, खंकेगु व सीकेगु आवश्यक जू ।

शील मध्ये दशाकुशल शीलं लिपा धुतांग शील कठोर
वा पालन याये थाकु । तर पण्डितपिं, सज्जनपिं, निवारण-
प्रार्थीपिसं शील-पालन यायेत गबलें थाकु चाइ मखु । धया
तःगु नं दु—

किक्की व अण्डं चमरीव बालधिं,
पियं व पुत्तं नयनं व एककं ।
तथेव शीलं अनुरक्खमानका,
सुपेसला होथ सदा सगारवा ॥

गथे किकी धैम्ह भंगलं थःगु खैयात रक्षा याइगु खः,
 गथे याकः काय्यात मां वौनं रक्षा याइगु खः, गथे छगः
 जक मिखाम्ह मनुखं थःगु मिखायात हेरविचार याइगु खः,
 नथे हे सुपेसलपिसं शीलयात रक्षा याइ।

शीलया थव वर्णन क्रम अन्ते धुताङ्ग शीलया विषये
 संक्षिप्त उल्लेख याये। थव धुताङ्ग शील भगवान बुद्धया
 विनय शीले श्रेष्ठम्ह शिष्य महाकाश्यप स्थविरं पालन याना
 विज्यागु खः।

भिस्वंगू धुताङ्ग शील

धुताङ्ग शीलयात 'निहेस शील' नं धाइ। थव शीले
 क्लेश मदयेकेगुया कारण भिक्षुपिनि निरति धुत (=परि-
 शुद्ध) अंग नं खः। क्लेशयात सिला छ्इगु अर्थ व थव
 प्रतिपक्ष (=वैरी) मदयेका बीगु प्रतिपत्ति जुया निरति
 थवयात धुताङ्ग धाःगु जुया च्वन। धुताङ्ग शील भगवान
 बुद्धया जीवमान काले वसपोलयाथाय् वना ग्रहण याइगु
 खः। वसपोल महापरिनिर्वाण जुया विज्यायेवं महाश्रावक,
 क्षीणश्रव, अनागामी, सकृदागामी, श्रोतापन्न, त्रिपिटकधारी,
 निगू पिटकधारी, छगू पिटकधारी, छगू संगीति (=निकाय)
 धारी, अर्थ कथाचार्यपिथाय् वना थव शील ग्रहण याइ।
 वसपोलपि नं मंत धाःसा धुताङ्ग धारीयाथाय् वना ग्रहण
 याइ। थवया नं अभावे स्वयं चैत्य, बुद्ध-प्रतिमा न्ह्योने
 अधिस्थान याना ग्रहण याइ। भिस्वंगू धुताङ्ग क्रमशः
 थुपि खः।—

(१) पांशकूलिक धुताङ्ग— पांशुया अर्थ धू खः।
 लेँ, रमशाने अथवा धू द्वे वांछ्या तइगु अर्थ व धूथे

कुलित अवस्थाय् लाःगु जुया निति पांशकुल धाइ । धुजागु वस्त्र ग्रहण यायेगु शीलयात पाशुकूलिक धुताङ्ग शील धाइ ।

(२) त्रैचीवरिक धुताङ्ग—संघाति, उत्तरा संग व अन्तरवासक थव स्वता वस्त्र त्रैचीवर खः । उकिं थुपि स्वता वस्त्र जक ग्रहण याइगु शीलंगयात त्रैचीवरिक धुताङ्ग धाइ ।

(३) पिण्डपातिक धुताङ्ग गुगु अन्न प्राप्त जुल, व हे भिक्षा धाइ । अले भिक्षाया पिण्ड (प्ये) कुतं वनीगु हे पिण्डपात्र खः । उकिं मेपिसं बी हःगु भोजन ग्रहण मयासे स्वयं थः हे छेंखा पत्तिकं वना पिण्ड पात्रे फया ग्रहण यायेगु शील पालन यायेगुयात पिण्डपातिक धुताङ्ग धाइ ।

(४) सापदान चारिक धुताङ्ग—छेंखा अतः मयासे भवलकं छेंखा पत्ति भिक्षा वनेगु सापदान सहित चारिका यायेगुयात सापदान चारिक धुताङ्ग धाइ ।

(५) एकासनिक धुताङ्ग—आसनिकया अर्थ च्वनेगु खः । छगू हे थासे च्वनेगुयात एकासनिक धाइ । तर थन भिक्षाया प्रसंग दुगु जुया निति छगू हे जक थासे च्वना भिक्षान्न भोजन याइगु शीलयात एकासनिक धुताङ्ग धाइ ।

(६) पात्रपिण्डिक धुताङ्ग—मेमेगु थले स्वीकार मयासे छगः हे जक थले लाइगु पिण्ड-पात्र खः । छगू हे जक थले लाःगु पिण्ड-पात्रया आधारे जीवन हनेगु शीलयात पात्रपिण्डिक धुताङ्ग धाइ ।

(७) खलु पच्छाभत्तिक धुताङ्ग—खलुया अर्थ निशेध रूपे निपात खः । नये धुंका लिपा हानं दइगु भोजनयात

पच्छाभक्त धाइ । हानं थव पच्छाभक्त ग्रहण याइम्ह हे पच्छाभक्तिक खः । अले पच्छाभक्तिक मजुइगु हे खलुपच्छाभक्तिक जुइगु खः । अर्थकथाया उल्लेख कथं खलुया अर्थ छम्ह पंक्षी खः । व पंक्षीं नं नये धका म्हुतुइ तये धंगु फल कुतुं वन कि हानं मेगु नइ सखुत । वर्थे नये धका ग्रहण याये धुंका हानं मकाइम्ह जुया खलुपच्छाभक्तिकांग धाःगु खः । साधारण अर्थे नये धुंका हानं ग्रहण मयायेगु शीलयात खलुपच्छाभक्तिक धुताङ्ग धाइ ।

(८) आरण्यक धुताङ्ग—अरण्ये या अर्थ जंगल खः । शहर वा गांया वाम त्याग याना अरण्ये जक च्वनेगु शील पालन यायेगुयात आरण्यक धुताङ्ग धाइ ।

(९) वृक्षमूलिक धुताङ्ग—वृक्षया अर्थ सिमा व मूठया अर्थ ष्वे खः । जंगले नं भोपडी आदि मदयेकूसे सिमा ष्वे जक च्वनेगुयात वृक्षमूलिक धुताङ्ग धाइ ।

(१०) अवभोकाशिक धुताङ्ग—सिमा ष्वे वा गुगुं पडिया किचले मच्चंसे खुला आकाश ष्वे च्वनेगु शीलयात अभ्यवकाशिक धुताङ्ग धाइ ।

(११) श्मशानिक धुताङ्ग—जंगले सिमाष्वे जक च्वनेर्थे श्मशाने हे जक च्वनेगुयात श्मशानिक धुताङ्ग धाइ ।

(१२) यथा संस्थरिक धुताङ्ग—गुगु लाया तल, व हे यथा संस्थत खः । “थव लंगु निंति” धका उद्देश्य याना लाना तःगु शयनाशनयात हे यथा संस्थत धाइगु खः । हानं ‘यथा संस्थत’ स विहार यायेगु शीलयात हे यथा संस्थरिक धुताङ्ग धाइ ।

(१३) नैसाद्यक धुताङ्ग—द्यनेगु तोता फेजक तुना विहार यायेगुयात नैषाद्यक धुताङ्ग धाइ। फेतुइगु व चक्रमण जक यायेगु वा गोतुला द्यनेगु तातेगु शील पालन यायेगुयात हे नैषाद्यक धुताङ्ग धाइ।

साधारण कथं थव भिस्वंगू धुताङ्गयात धुताङ्ग शील धाइ। विस्वृत थुकीया खँ सीकेगु निंति विशुद्धि मार्गया धुताङ्ग निर्देशे स्वया दिसँ।

शीलया मल (=संकलेश)

शीलया संकलेश (=मल) शील स्यनीगु कथंया आचरण-यात धाइ। थव खण्डित जुइगु ज्या लाभ व यश आदिया कारणं जुइ। हानं थव हे कारणं गबलें गबलें शीले अन्तराय (=विघ्न, नाश) वइ, अबले अबले शील संकलेश पूर्ण जुइ। गुह्यसिगु शीले न्हापां वा लीपते संकलेशं थी, व शील किनारा (सि) गूगु कापःथें जुइ। हानं गुगु शीले दथुइ संकलेशं थी, व दथुइ त्वाः गंगु शीलथें जुइ। थुकथं शीलया विघ्न लाभ व यश आदि याइ। उकिं दुनेया अर्थे शीलया संकलेश लाभ व यश आदिया प्रलोभन वा आकर्षणयात शीलया निंति शीलया संकलेश धाइ।

शीलया विशुद्धि

खण्डित शील मजुइगु वा शिक्षापद त्वाः मदइगु, त्वाः दःगु शिक्षापदया सुधार याये बहःगु प्रतिकर्म यायेगु, न्हेगू प्रकारया मैथुन संयोग मजुइगु, क्रोध, वैरीभाव, म्रक्ष (मेपिनि गुण चीधंका क्यना थःगु गुण तःधंका क्यनेगु)

निष्ठुर, ईर्ष्या, मात्मर्य (नुगः स्यागु), माया, शठता, जडता, हिंसा, मान, अतिमान, मद, प्रमाद आदि मभिगु वानि वा चित्त उत्पन्न मजुइगु, अल्पेच्छ जुइगु, संतोष, संलेख आदि गुणया उत्पत्ती शील विशुद्धि संगृहित्त जू । गुगु लोभ आदिया नितिं स्यनी मखु, लवमंसे मचायेकं स्यंसां प्रतिरुर्म याइ, मैथुन संयोग वा क्रोध, वैरीपन आदि अकुशल धर्म परेशान जुइ मखु, थ्व हे व्याक प्रकारं प्वाः मगंगु शीलया शुद्ध भावयात शील विशुद्धि धाइ ।

शील कथा क्वचाल

समाधि

नत्थिज्ञानं अपञ्जस्स, पञ्जानत्थि अज्ञायतो ।

यम्हि ज्ञानञ्चपञ्जञ्च, स वे निब्बाण सन्तिके ॥

प्रज्ञा मदुम्हसिके ध्यान दइ मखु, ध्यान मदुम्ह प्रज्ञावान नं
जुइ मखु, ध्यान व प्रज्ञा दुम्ह हे निर्वाणया न्होने ध्यंक वनी ।

समाधिया तात्पर्य हे विक्षिप्त चित्तयात एकाग्रताय्
हयेगु खः । मेगु वचनं धाये माल धाःसा स्वाः मदुगु
पाखे मन मद्धसे सार्थक कल्पना पाखे शिक्षित कथं चित्त
एकाग्र यायेगु हे समाधि खः । मनूतयेगु चित्त तःसकं
चंचल, व थःगु चंचलताय् हे पंच काम गुणे लुब्ध जुया
व्वनी । अले राग, द्वेष व मोहे लाना दुःख कष्ट भोग
याना व्वनी । धया तःगु नं दु—

नत्थि राग समो अग्गि, नत्थि दोसो समो गहो ।

नत्थि खन्धा ममा दुक्खा, नत्थि सान्ति परंसुखं ॥

रागर्थे जाःगु मि मेगु मदु, द्वेषर्थे जाःगु पाप मेगु मदु,
पञ्चस्कन्धर्थे जाःगु दुःख मेगु मदु, शान्तिर्थे जाःगु मेगु
सुख मदु ।

फन्दनं चपलं चित्तं, दुरक्खं दुन्निवारयं ।

उज्जं करोति मेधावी, उसुकारोव तेजनं ॥

ध्व चित्त तःसकं चंचल, तःसकं चपल, तःसकं खंका
खंके थाकु, तर ध्व चित्तयात मेधावी पण्डित जनपिसं
खंका ता दयेकीम्हं थःत माःथे तप्यंक ता दयेकीथे चित्तयात
तप्यंक दयेका बशे तइ ।

छायाः सा गवले तक थव चित्तयात वशे काये फइ मखु
 अबले तक थव संसार चक्रे चाःहिलेगु अम अनित्ययात
 नित्य भाःपा, दुःखकरयात सुखप्रद भाःपाः दुखे दुनेगु
 अवस्था वा चालां मानव मुक्त जुइ फइ मखु । थव चित्तयागु
 स्वभाव धाःसा लः कववाः पाखे न्हाइथें चित्त नं याउँक
 अकुशल पाखे जक न्हाइ । लःयात छथासं तथा तयेत थल
 माः, अथवा वयात यत्न व उपायं कुनेमाः, वथें हे ध्यान
 रूपी थले तथा चित्तयात छथासं तये फयेकेमाः । चित्त
 छथासं एकाग्र जुइ कि व उकी गहराई दुहाँ वने फइ ।
 कुशल कथं एकाग्रगु चित्तं दिव्यरस प्रदान याइ, सूक्ष्म
 ज्ञान प्रदान याइ, दिव्य आलोक प्रदान याइ, विदशान
 ज्ञान प्राप्त याइ । अले गवले संसारया उत्पत्ति नाप नापं
 विनाश जुजुं वना च्वंगु यथार्थ खंका उकी विरक्त जुइ,
 अलिप्त जुइ, संस्कार निरोध जुइ हानं निर्वाणया साक्षात्कार
 जुइ । चित्तया एकाग्रतां कामछन्द अर्थात् भोग सम्बन्धी
 आशा, व्यापाद अर्थात् द्वेष व क्रोध, थीनमिद्ध अर्थात्
 आलश्य, उद्वच्च कुक्कुच्च अर्थात् चित्त व शरीरया चंचलता,
 विचिकिच्छा अर्थात् शंकाथें जाःगु पतनया लँपु तिना प्रथम
 ध्यान, दुर्तिय ध्यान, तृतीय ध्यान, चतुर्थ ध्यानया लुखा
 चायेका यंका बी । गुलि गुलि चित्तयात एकाग्र याना यंके
 फइ, उलि डलि हे दुःख व शोक म्ह जुइ ।

चित्तस्स दमथो साधु, चित्तं दन्तं सुखावहं ।

गुम्हसिनं चित्तयात बांलाक म्हसीका थःगु वशे तइ,
 दमन याइ उम्हसित न्हाथाय् वंसां मने अपशोच वा दुःख
 धयागु दइ मखु ।

उक्तिं ध्व चित्त दमन यायेगु पद्धति वा चित्तयात छथासं तयेगु
कायदा स्यनीगु भावनायात विशुद्धि मार्गे निगू कथं क्यना तल ।

समथ विपस्सनानं, भावनान मितोपरं ।

कम्मठानं पक्खामि, दुविधंपि यथाकमं ॥

भावना समथ व विपस्सना (विपश्यना) निगू
प्रकारया दु । उकी न्हापां समथ (कर्मस्थान) भावना सीके माः ।
समथ धका छुकीयात धाइ ? ' नीवरण किलेसानं तदङ्ग
प्रहान, विक्खम्भन प्रहान वसेन समेती " ति समथो "
सत्त्वर्पित देवगति व मोक्षगति पाखेया मार्ग (सुख) पना
आधा बिया च्वनीगु निवरणः धयागु क्लेशयात तदङ्ग
प्रहान विक्खम्भन प्रहानया प्रभावं (समर्थ) शान्त
(हटे) याये फुगुया कारणं समथ धया तल । वथे हे
" तिविध कालेसु खन्धादि नयं अनिच्चादि लक्खणं आरो-
पेत्वा पस्सन्ति एतायानि विपस्सना " खन्ध आयतन आदि
धर्मयात अतीत, अनागत व प्रत्युत्पन्न धयागु काल खंगुली
नं शुद्ध कथं खनीगुया कारण जुया निंति विपस्सना
(विपश्यना) धया तल ।

पीगू समथ भावना

" समथ संगहे दस कसिणानि, दश असुभा, दस
अनुस्सतियो, चतस्सो अप्पमञ्जायो, एका सञ्जा, एका ववत्थानं,
चतारो अरुप्पा चेति सत्तविधेन समथ कम्मठान सङ्गहो "
धया तःकथं समथ भावना पीगू प्रकार व न्हेगू भेद दु । गथे—

(१) कसिण- १०

(२) असुभ- १०

÷ कामखन्द, व्यापाद, थीनमिद्ध, उद्धच्च कुक्कुच्च, विचिकिच्छा ।

(३) अनुस्सति (अनुस्मृति)-१०

(४) ब्रम्ह विहार धर्म- ४

(५) आहारे पटिकूल सञ्जा-१

(६) चतुधातुया ववत्थान- १

(७) अरुप- ४

समाधियां न्हो यक्व थवया निति ल्वःगु थाय्, ल्वःगु चरित्र, ल्वःगु अवस्था आदिया ज्ञान दयेकेमाः । अथे नं सारांशे समाधिया निति इच्छुक व्यक्तियात तंता लंथा आपाः दयेके मज्यू । हानं प्राणि मात्र प्रति थः समान खने फयेकेमाः ।

भिगू कसिण

(१) पठवी कसिण,

(६) पीत कसिण,

(२) आपो कसिण,

(७) लोहित कसिण,

(३) तेजो कसिण,

(८) ओदात कसिण,

(४) वायो कसिण,

(९) आकास कसिण,

(५) नील कसिण,

(१०) आलोक कसिण ।

भिगू असुभ

(१) उद्धुमातकं असुभ

(६) विक्खितकं असुभ

(२) विनीलकं ”

(७) हत्थ विक्खितकं ”

(३) विपुव्वकं ”

(८) लोहितकं ”

(४) विच्छिद्धकं ”

(९) पुलुव्वकं ”

(५) विक्खायितकं ”

(१०) अट्टिकञ्चे ‘ति ”

भिगू अनुस्सति (अनुस्मृति)

(१) बुद्धानुस्सति भावना

(३) संघानुस्सति भावना

(२) धम्मानुस्सति ”

(४) सीलानुस्सति ”

(५३)

- (५) चागानुस्मति " (८) मरणानुस्मति "
(६) देवतानुस्मति " (९) कायगतानुस्मति "
(७) उपसमानुस्मति " (१०) आनापानानुस्मति "

प्यंगू ब्रम्ह-विहार

- (१) मेत्ता भावना, (३) मुदिता भावना
(२) करुणा भावना (४) उपेक्खा भावना

छगू आहारे पटिकूल सञ्जा

छगू चतुष्वातु ववत्थान

प्यंगू अरूप भावना

- (१) आकासानञ्जायतन, (३) आकिञ्चञ्जायतन,
(२) विञ्जाणञ्जायतन, (४) नेवसञ्जानासञ्जायतन

दस कसिण

‘एक देसे अथत्वा अनन्तस्स फरणताय सकसूटेन कसिणं’ छकूचाय् जक स्थित मजुसे अनन्तगु थासे थयंकं न्यना व्यापक जुडगु लयाखं सम्पूर्ण (न्यंकनं) धयागु अर्थे कसिण धाइ । थव हे कथं पृथ्वी, लः, मि, फय् आदियात स्वया वा स्पर्श याना उकी हे चित्ते एकाग्र हयेत स्वयेगु थवया विधि खः । अथे नं “ कमिणेसु पुथुलं मोह चरितस्स, खुदकं वितक चरितस्सेव ” धाः कथं राग चरित्रपित कोलाद्धि व प्यलंगु दुगु परिधि दयेकेगु, वितक चरित्रपित हासा याय्चाःगु परिधि दयेकेगु, मोह चरित्रपित खल पाय्चाःगु परिधि दयेकेगु । हानं पठवि कसिणया भावना याइपिसं थव परिधि कथं पृथ्वीया आधारे चक्का दयेका कुच्छिति

निकृति पाक्क तथा स्वइ। अले पृथ्वी पृथ्वी धका जक मनं भावना याना च्वनी। चित्तयात पृथ्वी हे सन्नवेश याना एकाग्रतादि प्राप्त याइ।

आपो कसिण भावना याइपिसं स्वलांगुति जाःगु बाताय् वा देमाय् लः जायेक तथा “आपो, आपो” धका मनं भावना च्वनी। अथवा न्ह्याना च्वंगु खुसि व पुख्याय् लः स्वया च्वनी।

तेजो कसिण भावना याइपिसं च्याना च्वंगु मत स्वया भावना याइ।

वायो कसिण भावना याइपिसं ध्वाय् फर फर व्वयेका वायुया अर्थात् फय्या गति स्वया वायुया भावना याइ।

नील कसिण भावना याइपिसं क्वलाद्धि व प्यलंगु दुगु वँचुगु कापः चक्का स्वया भावना यायेगु।

वथे हे पीत कसिण भावना याइपिसं म्हासुगु, लोहित कसिण भावना याइपिसं ह्याङ्गु, ओदात कसिणपिसं तुयूगु कापः चक्का वा रंग च्वया तःगु गुगुं परिधि स्वया भावना यायेगु।

आकाश कसिण भावना याइपिसं सुपाय् मदुगु यच्चुसे च्वंगु आकाश स्वया भावना यायेगु।

आलोक कसिण भावना याइपिसं ह्युंसे च्वंगु कोठाय् हः छहः खना तुयूजःयात मिखा फुति मयासे आलोक धका मनं मनं भावना यायेगु।

दश असुभ

शरीरया मोह तोतेत व अनित्यता खंकेत शरीर सम्बन्धी अशुभ (बांमलागु) खंकेगुयात अशुभ भावना धाइ।

१. उद्धृमातकः— मृत्युं लिपा फसं त्वाः फुले जुया स्वये हे ग्यानपुसे घच्चाइपुसे च्वंगु शरीर स्वया भावना यायेगु ।

२. विनीलकः— सी धुंका सीम्हे ह्याउं, ह्याउं-तुयू ल्वाकः ज्याना चातः जुया च्वंगु अथवा हाकु हाकु-वंचु धागु वर्ण ल्वाकः ज्याना स्वये हे घच्चायापुसे च्वंगु शरीर स्वया भावना यायेगु ।

३. विपुब्बकं— ध्वग्गीगु, न्हि, यति सोमो पिहाँ वया च्वंगु घच्चाया पुसे च्वंगु शरीर स्वया भावना यायेगु ।

४. विच्छिद्दकः— वाम्ह त्वादला च्वने धुंक्कुगु घच्चाया पुसे च्वंगु शरीर स्वया भावना यायेगु ।

५. विक्र्वायितकः— ध्वं, खिचा, गृद्धादितयेसं चच्चफुना नया च्वंगु शरीर स्वया भावना यायेगु ।

६. विक्र्खत्तकः— ध्वं, खिचा, गृद्धादितयेसं सातु साला उखे थुखे मदयेक यंका तःगु घृणा युक्तगु शरीर स्वया भावना यायेगु ।

७. हत विक्र्खत्तकः— कुच्चा कुच्चा त्वाः त्वाः लहाना उखे थुखे वां वां ह्यया तःगु कुचा कुचागु शरीर स्वया भावना यायेगु ।

८. लोहितकः— थाय् थासे हि सो सो वया घच्चाइपुसे च्वंगु मृतक शरीर स्वया भावना यायेगु ।

९. पुलुवकं— त्वं वाया वायां दाया च्वंगु घच्चाया पुसे च्वंगु शरीर स्वया भावना यायेगु ।

१०. अट्टि ह्ज्वे तिः— केवल फ्वं पुचः जक बाकि जुया च्वंगु मृतक शरीर स्वया भावना यायेगु ।

भिगू अनुस्सति

१. बुद्धानुस्सति:—बुद्धयागु इतिपि सो भगवा अरहं आदि ६ गू गुणयात बारंबार लुमंका भावना याना च्वनेगु ।
२. धम्मानुस्सति:—धर्मयागु स्वाक्खातो भगवता धम्मो आदि ६ गू गुणयात बारंबार लुमंका भावना याना च्वनेगु ।
३. संघानुस्सति:—संघयागु सुपटिपन्नो भगवतो सावक संघो आदि ६ गू गुणयात बारंबार लुमंका भावना याना च्वनेगु ।
४. सीलानुस्सति:—थ:गु शीलया गुण बारंबार स्मरण याना भावना यायेगु ।
५. चागानुस्सति:—परित्याग यानागु गुणयात बारंबार लुमंका भावना यायेगु ।
६. देवतानुस्सति:—श्रद्धादि गुणं युक्त जूया निरिति देवता भावे थ्यनीगु ख: । व हे गुण जिके नं दु धका देवताया आदर्श कया थ:के दुगु श्रद्धादि गुणयात बारंबार लुमंकेगु ।
७. उपसमानुस्सति:—परमोत्तम निर्वाणया विरागादि उपसम जूगु गुण धर्मयात बारंबार लुमंकेगु ।
८. मरणानुस्सति:—अवश्य मेव छन्हु सी मानि धका लुमंकेगु ।
९. कायगतानुस्सति:—थ:गु शरीरे सँ, ला, हि, क्वेँ आदि ३२ ता असुचि कोट्टास दुगु लुमंकेगु ।

१०. आनापानानुस्सतिः— दुहाँ पिहाँ जुइगु सासःयात लक्ष्य याना चित्त एकाग्र यायेत सासले जक चित्त स्मृति-पूर्वक तयेगु ।

प्यंगू ब्रम्ह-विहार

१. मेत्ताः— अनगिन्ति सत्व 'प्रज्ञप्ति' यात ध्यान (आरमण) याना थः हे भाःपाः मैत्रीया भावना यायेगु ।

२. करुणाः— अनगिन्ति दुखित सत्व 'प्रज्ञप्ति' यात ध्यान (आरमण) याना करुणा पूर्ण भावना यायेगु ।

३. मुदिताः— अनगिन्ति सुखीपि सत्व 'प्रज्ञप्ति' यात ध्यानं खंका (हर्षोत्साह) मुदित जुया च्वनेगु ।

४. उपेक्खाः— अनगिन्ति दुःखी व सुखीपि सत्वपि 'प्रक्षप्ति' यात ध्यान खंका " सव्वे सत्ता कम्मसका " सकलें थः थःगु कर्म भोग याना च्वन धका (सुयातं शत्रु मित्रु भाव मतसे) उपेक्षा भाव तयेगु ।

थुपिं ध्यानयात 'चतु ब्रम्ह—विहार' धाइ । हानं अनन्त सत्वपिनिगु आरमण दुगु जुया निरिति 'अप्पसब्बा' नं धाइ ।

छगू आहारे पटिकूल सज्जा

नया घुतके छुयेगु अन्न आहारादि कथुं घुतके छुये धुंकायागु अवस्थायात लुमंका अथवा ल्हया व ल्हया तःगु स्वया वयागु घच्चाइपुसे च्वंगु पहः खंका भावना यायेगु ।

छगू चतुधातु ववत्थान

पृथिवी धातु, आपो धातु, तेजो धातु, वायू धातु अलग-अलग यायेगुयात ववत्थान धका धाइ । यावत् पदार्थ थुपि धातुं वने जुयाच्चंगु व नाशवान खंकेगु अनित्य दर्शन यायेत तिवः जू । वथे मिजं वा मिसाया शरीरे दुगु केश, लोमादि २० गू पृथिवी धातु, किनिता आपो धातुया संयोजन मात्र खः व नाशवान धका खंकेमाः । वथे हे तेजो धातु ४, वायु धातु ६ नं दु ।

प्यंगू अरूप

१. आकासानञ्जायतन : आकाश स्वया आकाशयागु हे जक आरमणं ध्यान यायेगु ।

२. विज्ञानञ्जायतन : आकाश आरमणं प्राप्त जूगु “आकासानञ्जायतन” ध्याने हे खने दया वःगु ‘विज्ञान’ यात म्हसीका भावना यायेगुयात विज्ञानञ्जायतन’ धाइ ।

३. आकिञ्चञ्जायतन : ‘नत्थिक्किञ्चि’ थन छु नं मदु, शून्य धका भावना यायेगु ।

४. नेवसञ्जानासञ्जायतन : आकिञ्चञ्जायतनं प्राप्त ध्याने हे ‘सन्त मेतं’ धका भावना यायेगु ।

थुकथं ध्यान भावना पीगू प्रकार दुसां वया मूल लक्ष बुद्ध-धर्मानुसार अनित्य, दुःख व अनात्मा खंकेगु खः । अर्थान् थव हेतु द्वारा वने जूगु सदां स्थिर मदुगु, अले थःम्हं धयार्थे मदुगु जुया निंति थःगु मखुगु धका खंकेगु । थुकीयात हे ‘विपस्सना’

वा 'विपश्यना' भावना धाइ । उकिं भावना समथ कथं ४० गू व
 थव हे ४० गू भावना विपश्यना कथं ३ गू जक दुसां थव थीथी
 दुगुया कारण तृष्णा क्षय यायेत पद्धति मात्र खः । चित्त संयम
 यायेत, दमन यायेत अथवा समथ भावना यायेत वा विपश्यना
 भावना यायेत छगू हे पद्धति वा निमित्तं जक संभव मदु ।
 विविध चरित्र अनुसारं मानव स्वभाव अनुसारं वयात दमन
 यायेमाः । थथे दमन यायेगु पद्धति मखंगु धर्म अथवा थथे
 दमन यायेगु पद्धति मसया दमन याना नं याये मफुपिसं हे बुद्धं
 थः धर्मचक्र प्रवर्तने दकसिबे न्हापां गना तःगु निगू हीनगु,
 प्राम्यगु अनर्थकरगु लँपु डबनीगु खः । चित्त दमन यायेत धका
 शरीरे आपालं दुःख कष्ट बी, वा थव दमनं लहाते वड्मह मखु
 धका चित्तं धात्थे च्वनेत वा भोग विलाशे दुनेत स्वइ । गुळि
 न्हापांगु चित्त दमन जबरजस्तीं याना प्राप्त जूगु सांसारिक
 प्राप्तियात हे मोक्ष भालपा च्वनी, गुगु तहाःगु आयु खना
 इपिं थव भ्रमे लाइ कि मोक्ष नं जीवन संपन्न सदा सर्वदा दुगु
 शान्तिकर अवस्था खः । तर बुद्धं थुपिं फुक्क तहयात लँपुमात्र
 याना वयां नं च्वे बिज्यायेगु वा तृष्णाक्षय याना निर्वाण
 लायेगु प्रेरणा बी । उकिं धर्मया समानता व असमानता
 धर्मया निम्नस्तर व उच्चस्तर नं थन समाधिया क्षेत्रे थ्यंका
 जक सी दइ । थव हे मखंतले फुक्क धमया प्रारम्भिक तहः जक
 उथेंथें च्वनीगु खः ।

बुद्ध उपाय कुशल । बुद्धं छखें समाधि प्राप्त यायेत शरीरे
 कष्ट बीगु लँपु तोतका बिज्यात, मेखें चित्त पाखें दुःख मबीकेत
 धका ऐय्याशी जीवने मदुनेगु स्यना बिज्यात । थवया दथुं बुद्धं
 विज्ञान सम्पन्न लँपु लुइका बिज्यात । चित्तयात शान्त व दमन

यायेत चरित्र अनुसारं कुतः यायेमाः धका क्यना विज्यात ।
 च्वे धयागु पीगू भावना विविध चरित्रानुसार उद्योग अनुसार
 जक जुइव याकनं व खःकथं चित्त दमन जुइ, तृष्णा दमन
 याये अःपुइ ।

खुगू चरित्र

(१) राग चरित्र	(४) श्रद्धा चरित्र
(२) द्वेष चरित्र	(५) बुद्धि चरित्र
(३) मोह चरित्र	(६) वितर्क चरित्र ।

राग, द्वेष, मोह आदिया अधिकता सुयाके छु दु, वयात व
 हे चरित्रम्ह धाइ । थव ६ गू चरित्र मूल कथं खः । मिस्सक कथं
 ६३ गू चरित्र दु । थव संसग द्वारा उत्पन्न ६३ गू चरित्र अथवा
 मूल कथं या ६ गू चरित्रयात नइगु-त्वनीगु, च्वनीगु-जुइगु लक्षण
 कथं नं सीका काये फु । थव फुक्या व्याख्या 'विशुद्धि मार्गे'
 बांलाक जुया च्वंगु दु । अथे नं छु चरित्रम्हसित गुगु भावना
 लवइ छुं सीका तयेगु योग्य जू ।

१. राग चरित्रम्हयात—१० गू अशुभ, कायगतिस्सति
 जम्मां ११ गू भावना
२. द्वेष चरित्रम्हयात—प्यंगू ब्रम्हविहार व नील, पीत,
 लोहित, ओदात प्यंगू कसिण जम्मां ८ गू भावना
३. माह चरित्रम्हयात—आनापानास्सति
४. श्रद्धा चरित्रम्हयात—बुद्धानुस्सति, धम्मानुस्सति, संघा-
 नुस्सति, सीलानुस्सति, चागानुस्सति, देवतानुस्सति
 ६ गू अनुस्मृति भावना

५. बुद्धि चरित्रम्हयात—मरणानुस्सति, उपसम्मानुस्सति
आहारे प्रतिकूल संज्ञा, धातु ववत्थान ४ गू भावना ।

६. विनर्क चरित्रम्हयात—आनापानारसति ।

मेगु पृथिवी, आपो, तेजो, वायो, आकाश, आलोक,
कसिण ६ गू व अरूप ४ गू जम्मा १० गू न्ह्यागुं चरित्रपित
भावना यायेत ज्यू ।

चरित्र व भावना नां वा प्रकारया ज्या मिले जुइवं भावना
कार्य सिद्ध जुइ धयागु मटु । भावना यायेत थाय् बाय् स्वःगु
व विनयं क्यना तःगु जुइ माः । वथें भावनाया समये भावना
क्रम कथं थवयात न्ह्याकेगु, दिकेगु, बुलुं यंकेगु आदि
यायेमाः । थव फुक्या निर्देशन भावना बीम्ह गुरु वा आचार्य
याइ । भावनाया इले भावना बांलाना वना च्वं मच्चं निमित्तं
सीकी । व उत्पत्ति जुइगु विविध निमित्त स्वया भावनायात
अविवृद्धि याना यंकेमाः ।

स्वंगू निमित्त

[१] परिकम्म निमित्त

[२] उग्गह निमित्त

[३] पटिभाग निमित्त

पृथिवी पृथिवी आदि कथं चारंवार भावना यायेगु (परि-
क्रम जुइगु) आरमणं गुगु कसिण मण्डल निमित्त वने जुइ
उकीयात परिकम्म निमित्त धाइ ।

अले थथे भावना यायां भावना याइम्हसित चक्षु विज्ञानं
खथें हे मनोद्वारिक (कुशल जवनं) विज्ञानं गुगु निमित्त

ग्रहण याइ उगु मनं ग्रहण याःगु मण्डलादि रूपायतनयात हे उगह निमित्त धाइ ।

उगह निमित्तया नाप नापं जुयाच्चंगु वंचु वाउँ आदि वर्ण कसिण भावं युक्तु दोषरहितगु आरमणयात हे पटिभाग निमित्त धाइ ।

भावनाया पृष्ठभूमि विशुद्धि

“विपस्सना कम्मठानेसु पन सील विशुद्धि, चित्त विशुद्धि, दिट्ठि विशुद्धि, कङ्कावितरण विशुद्धि, मग्गामग्ग वाणदस्सन विशुद्धि, पटिपदा वाण दस्सन विशुद्धि, वाण दस्सन विशुद्धि चेति सत्त विषेन विशुद्धि सङ्गहो”

अर्थात् विपश्यना कर्मेस्थान भावना याये न्ह्यो हे शील परिशुद्ध जुइगु यायेमाः, वथे हे चित्त परिशुद्ध, दृष्टि विशुद्धि, कङ्का विशुद्धि, मार्ग अपमार्ग ज्ञान विशुद्धि, प्रतिपदा ज्ञानदर्शन विशुद्धि (मार्ग प्रतिपद चरण जुया च्वंगु वांलाक सीकेगु), मार्ग ज्ञान विशुद्धि जुइगु यायेमाः ।

थुपि विशुद्धि वांलाक पूर्ण जुइव तिनि अनित्य, दुःख व अनात्मा धका खंगू त्रिलक्षण; अनिच्चानुपस्सना, दुक्खानुपस्सना, अनत्तानुपस्सना धका पश्यना (खंगु कथं) खंगू अनुपश्यना पूर्ण याये फइ । हानं अले थवयां लिपा सम्मासनब्बाण, उदयब्बय वाण, भङ्ग वाण, भय वाण, आदिनव वाण, निब्बिन्द वाण, मुच्चित्तु कस्यता वाण, पटिसंखार वाण, संखारूपेक्खा वाण, अनुलोम वाण धयागु भिगू वाण (ज्ञान=प्रज्ञा) प्राप्त जुइ ।

ध्यान लक्षण

ध्यान लक्षण अर्थात् सम्यग् समाधि प्राप्त जुगुया लक्षण क्लेश बुलुं दमन जुया वनीगुलि क्यनी । भावना द्वारा एका-

प्रतादि प्राप्त जुया न्हापां निवरणयात ववत्यला यंकी ।
 ध्यानया क्रमशः प्राप्त जुइगु अवस्थां गथे छु छु निवरण ववत्यला
 यंकी व छाय् भतिचा विचाः यायेवं छुं न छुं थुइ । यथाः

- (१) वितर्के थिन म्द्व (शारीरिक व मानसिक) आलस्य
 दइ मखु ।
- (२) विचारे विचिकिच्छा (शंका) दइ मखु ।
- (३) प्रीती व्यापाद (इर्या द्रेष) दइ मखु ।
- (४) सुखे=उद्वच्च कुकुच्च (कायिक मानसिक चंचलता) दइ मखु ।
- (५) एकाग्रताय्=कामच्छन्द (भोग सम्बन्धी आशा) दइ मखु

थव ध्यान नं न्हापां वितर्क निसें बना विचार, प्रीति, सुख व
 एकाग्रता प्राप्त यासा दुतिय ध्याने विचार निसें बना प्रीति,
 सुख व एकाग्रता प्राप्त याइ । वथें हे तृतीय ध्याने प्रीति निसें
 एकाग्रता, चतुर्थ ध्याने सुखं छकोलं एकाग्रता व पञ्चस ध्याने
 उपेक्षा एकाग्रता प्राप्त याइ । प्यंगुगु ध्यानया अवस्थाय् ध्यानीया
 स्वास प्रस्वास मिहीन जुया दुला मदुला धयाथें च्वंक सासः
 जुइ वा शूक्ष्म जुइ । थव शूक्ष्म व एकाग्रताय् दुंगु अवस्थां अले
 दिव्य श्रोत, दिव्य चक्षु, परचित्त ज्ञान, पूर्वानुस्मृति व ऋद्धि
 थव न्यागू अभिज्ञा तकं प्राप्त जुइ । तर बौद्ध-दर्शने थवया
 प्राप्ति नं संतुष्टिया विषय याना मतः । कारण पूर्वानुस्मृति
 दयेवं पूर्व जन्म खंसां जन्मया प्राचीन प्रारम्भ वा जन्मया हेतु हे
 अन खंका थव अवस्थाय् तकं निर्वाण वा मोक्ष जुइत माःगु
 जन्मया कारण तृष्णायात मखने फुनि । हानं पंच अभिज्ञा प्राप्त
 जुइवं हे मनूयात कृत पुण्य धाइ मखु । गथे देवदत्तं थपाय्धंगु
 अभिज्ञा दया नं बुद्ध प्रति द्रेष तथा नरकगामी जुल । उकिं थव
 ध्यान छखें निर्वाण वनेत लँपु नं खःसा, मेखें फुक लोक प्राप्तियात

जक हेतु जुया च्वने फु । हानं अविद्याया वशे लिहाँ वया कुतुं नं
 वया च्वने फु । उकिं वास्तविक कथं निवारणया लेँ ला अबले
 लाइ, अबले थुजागु ध्यान प्राप्त जूसां मजूसां तृष्णाया गुगुं न
 गुगुं अंगयात अथवा आश्रवयात गबले पूर्णत निर्मूल याइ । गबले
 छु आश्रव क्षय जुइ व हे कथं अबले निवारणया लिक्क निश्चित कथं
 थ्यंवनी । थ्व खँयात पुइका अर्थात् छु आश्रव क्षय जुइवं छु
 अवस्थाय् लाइ मधासे निवारणया निश्चित कथं लिक्क थ्यंकः
 वनीगु श्रोतापत्ति, सकृदागामी, अनागामी व अर्हत् अवस्थाय्
 छु छु क्लेश पद्दान (प्रहाण) जुइ सीके अःपु ।

१. श्रोतापत्ति अवस्थां दृष्टाश्रव काटे जुइ ।

२. अनागामि अवस्थां कामाश्रव काटे जुइ ।

३. अर्हत् अवस्थां भवाश्रव काटे जुइ ।

अथवा

१. श्रोतापत्ति अवस्थां विचिकिच्छा, शीलव्रत परामर्श
 निर्मूल याइ ।

२. अनागामी अवस्थां कामद्वन्द्व, व्यापाद व कौकृत्य
 निर्मूल याइ ।

३. अर्हत् अवस्थां स्त्यानमृद्ध व औधृत्य निर्मूल याइ ।

अथवा

१. श्रोतापत्ति अवस्थां विचिकिच्छा अनुशय मदयेका छुइ ।

२. अनागामी अवस्थां कामराग अनुशय मदयेका छुइ ।

३. अरहन्त अवस्थां मान भवराग अविद्या मदयेका छुइ ।

लोभ, द्वेष व मोह क्लेश कथं स्वःसा द्वेष पूर्णतः अनागामि
 मदयेकी ।

भावना कथा वचचाल

सततिसति बोधिपक्ष

१. सतिपट्टान	—	४
२. सम्प्रधान	—	४
३. ऋद्धिपाद	—	४
४. इन्द्रिय	—	५
५. बल	—	५
६. बोध्यङ्ग	—	७
७. मार्ग	—	८
		<hr/>
		३७

प्यंगू सतिपट्टान

१. कायानुपस्सना [कायानुपश्यना]
२. वेदनानुपस्सना [वेदनानुपश्यना]
३. चित्तानुपस्सना [चित्तानुपश्यना]
४. धम्मानुपस्सना [धर्मानुपश्यना]

प्यंगू सम्प्रधान

१. उत्पन्न अकुशल अनुत्पन्न यायेगु
२. अनुत्पन्न अकुशल उत्पन्न मयायेगु
३. अनुत्पन्न कुशल उत्पन्न यायेगु
४. उत्पन्न कुशलात् वृद्धि यायेगु

प्यंगू ऋद्धिपाद

१. छन्द ऋद्धिपाद	३. चित्तऋद्धिपाद
२. वीर्य ऋद्धिपाद	४. विमंस ऋद्धिपाद

न्यागू इन्द्रिय

१. श्रद्धा इन्द्रिय	४. समाधि इन्द्रिय
२. वीर्य इन्द्रिय	५. प्रज्ञा इन्द्रिय ।
३. स्मृति इन्द्रिय	

न्यागू फल

१. श्रद्धाफल	४. समाधि फल
२. वीर्य फल	५. प्रज्ञा फल ।
३. स्मृति फल	

न्हेगू बोध्यङ्ग

१. स्मृति सम्बोध्यङ्ग	५. प्रसन्धि सम्बोध्यङ्ग
२. धर्म सम्बोध्यङ्ग	६. समाधि सम्बोध्यङ्ग
३. वीर्य सम्बोध्यङ्ग	७. उपेक्षा सम्बोध्यङ्ग
४. प्रीति सम्बोध्यङ्ग	

न्यागू (अष्टाङ्ग) मार्ग

१. सम्यक् दृष्टि	५. सम्यक् आजीव
२. सम्यक् संकल्प	६. सम्यक् व्यायाम
३. सम्यक् वचन	७. सम्यक् स्मृति
४. सम्यक् कर्म	८. सम्यक् समाधि ।

श्वेत्त्वं पुर्वं कथं शुकैत "आर्य अष्टांगिक मार्ग" सफुती
क्या दिसँ ।

लेखकया मेमेगु सफ़

प्रकाशित

विशाखा चरित्र भू 130

प्रकाशित मज्जुनिगु

यशीधर

बौद्ध-कहानी

सीतल आतक

अहाली बाखें

Dhamma.Digital

हिमालय प्रेस,
बंबहाल,
कान्तिपुर-1